

Tomasz Graff

(Uniwersytet Papieski Jana Pawła II w Krakowie)

<https://orcid.org/0000-0002-2142-086X>

Praga czy Kraków? Rozterki Jadwigi Andegaweńskiej związane z kształceniem litewskich teologów

<https://doi.org/10.26881/sds.2022.25.05>

Keywords: foundation of the Lithuanian College in Prague in 1397, the establishment of the Theological Faculty in Kraków, Jadwiga Andegaweńska, the University of Kraków, the University of Prague

W zasadzie każdy z historyków zajmujących się biografią Jadwigi Andegaweńskiej wzmiankuje mniej lub bardziej obszernie akt fundacji z 1397 r. wystawiony przez nią z zamiarem ustanowienia kolegium przeznaczonego dla litewskich teologów mających studiować w Pradze¹. Równocześnie jednym tchem wymienia się jej zasługi dla wyjednania wraz z mężem bulli Bonifacego IX

¹ B. Chmielowska, *Przywilej fundacyjny Kolegium królowej Jadwigi przy Uniwersytecie Karola w Pradze* [w:] *Dzielo Jadwigi i Jagielly. W sześćsetlecie chrztu Litwy i jej związków z Polską*, oprac. W. Biliński, Warszawa 1989, s. 274–279. Najpełniej na ten temat zob. C. Zawodzińska, *Kolegium królowej Jadwigi przy Uniwersytecie Karola w Pradze i jego pierwszy statut*, „Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne” 1962, nr 9, s. 19–32; zob. też: M. Malinowski, *Kolegium dla Litwinów w Pradze. Zakład królowej Jadwigi* [w:] *Dzieje dobroczynności krajowej i zagranicznej*, t. 1, Wilno 1823, s. 384–388; M. Svatoš, *Litevská kolej pražské univerzity (1397–1622)* [w:] *Praha–Vilnius. Sborník prací k. 400. Výročí založení univerzity ve Vilniusu*, uspoř. J. Petr, L. Řeháček, Praha 1981, s. 19–25; M. Holá, *Studentenské koleje pražské univerzity v pozdním středověku a ranem novověku. Dějiny – správa – úřední písemnosti (do r. 1622)*, Praha 2017, s. 93–104, 127–134, 185–188; J. Krzyżaniakowa, *Związki Uniwersytetu Praskiego z Uniwersytetem Krakowskim w drugiej połowie XIV wieku*, „Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis” 1964, t. 5, fasc. 1–2, s. 105. Ostatnio źródła i najważniejszą literaturę do dziejów kolegium dla Litwinów zebrał

powołującej w tym samym roku do życia wydział teologiczny w Krakowie, jak również przekazanie przez władczynię swoich strojów i kosztowności na odnowienie uczelni, które się dokonało, jak wiemy, rok po jej śmierci i – co zresztą udowodnił Krzysztof Stopka – nie miało aż tak zasadniczego znaczenia dla reaktywacji uniwersytetu jak uposażenie i opieka ofiarowane przez Władysława Jagiełłę². Ostatnio najważniejsze opinie historiografii dotyczące okoliczności starań o powołanie fakultetu teologicznego w Krakowie oraz utworzenia praskiego kolegium dla Litwinów podsumował Jarosław Nikodem³. Badacze, opisując fundację kolegium praskiego, zazwyczaj nie opatrują swojej narracji krytycznym komentarzem, ewentualnie dodają uwagę powtarzaną od lat w literaturze przedmiotu – tłumaczą działanie królowej tym, że pełna żarliwości religijnej i troski czuła się odpowiedzialna za los chrystianizacji Litwy i wykształcenie młodzieży litewskiej⁴. Zresztą podobnie o jej praskim dziele pisał już Długosz, twierdząc, że uczyniła to, „pragnąc wzmocnić zaszczipioną

R.T. Tomczak, *Kontakty edukacyjne Polaków z Uniwersytetem Praskim w okresie średniowiecza. Studium propozograficzne*, Poznań 2020, s. 40, przyp. 146.

² K. Stopka, *Jagiellońska fundacja Uniwersytetu Krakowskiego*, „Rocznik Krakowski” 2003, t. 69, s. 35–46; por. np. M. Gębarowicz, *Psalterz floriański i jego geneza*, Wrocław 1965, s. 68–70; Z. Kozłowska-Budkowa, *Odnowienie jagiellońskie Uniwersytetu Krakowskiego (1390–1414)* [w:] *Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1364–1764*, t. 1, red. K. Lepszy, Kraków 1964, s. 40–42; M. Markowski, *Dzieje Wydziału Teologii Uniwersytetu Krakowskiego w latach 1397–1525*, Kraków 1996, („Studia do Dziejów Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Jagiellońskiego”, t. 2), s. 51–53; *idem*, *Święta Jadwiga Królowa a Uniwersytet Krakowski*, „Studia Warmińskie” 1998, t. 35, s. 47–60; B. Wyrozumka, *Święta Jadwiga Królowa a Uniwersytet Krakowski* [w:] *Święta Jadwiga Królowa. Dziedzictwo i zadania na trzecie tysiąclecie*, Kraków 2002, s. 145–154.

³ J. Nikodem, *Jadwiga, król Polski*, Wrocław 2009, s. 374–377.

⁴ Zob. np. J. Wyrozumski, *Królowa Jadwiga między epoką piastowską i jagiellońską*, Kraków 1997, s. 104–106; L. Korczak, *Chryścianizowanie Litwy za panowania Władysława Jagiełły* [w:] *Św. Jadwiga Królowa a chrystianizacja Litwy*, red. H. Byrska, J. Dziasek, Kraków 2010, s. 46–47; T. Graff, *Czy istniał kult św. Jadwigi Królowej na Litwie w dobie nowożytnej?* [w:] *Św. Jadwiga Królowa a chrystianizacja...*, s. 81–82; T. Długosz, *Królowa Jadwiga: c.d.: Fundacje Królowej Jadwigi*, „Studia Theologica Varsaviensia” 1965, t. 3, nr 2, s. 509–512; por. J. Fijałek, *Kościół rzymskokatolicki na Litwie* [w:] *Chryścianizacja Litwy*, red. J. Kłoczowski, Kraków 1987, s. 184–185 (całość tego opracowania zob. *idem*, *Kościół rzymskokatolicki na Litwie. Uchrześcijanienie Litwy przez Polskę i zachowanie w niej języka ludu pod koniec Rzeczypospolitej* [w:] *Polska i Litwa w dziejowym stosunku*, wstęp W. Baranowski, Warszawa–Lublin–Łódź–Kraków 1914, s. 39–333); P.W. Knoll, *Jadwiga and Education*, „The Polish Review” 1999, vol. 44, no. 4, s. 419–432.

na Litwie świeżo przez króla polskiego Władysława ze szczerej pobożności i religijności prawdziwą wiarę”⁵. Inni uczeni, jak np. Krzysztof Ożóg, próbowali jednak zrozumieć zamysł Jadwigi, głosząc tezę o jej zapobiegliwości, która skutkowałą pewnym rozproszeniem i swoistą dwutorowością wysiłków zmierzających do odnowienia uczelni. Władczyni, przepelniona misyjną troską o nawrócenie Litwinów, miała się bowiem obawiać pewnych problemów, m.in. ekonomicznych, związanych z uruchomieniem wydziału teologicznego w Krakowie⁶. Podobnie uważała też Anna Strzelecka, podkreślając wpływ na Jadwigę uczonych czeskich lub Polaków oraz przedstawicieli innych nacji wykształconych w Pradze⁷. Badaczka ta i Józef Garbacik podkreślali ponadto, że pomysł założenia w Pradze kolegium dla Litwinów „był w ówczesnych warunkach czymś najbardziej naturalnym, palącym postulatem społecznym”⁸. O chęci przyspieszenia kształcenia teologów z Litwy wobec niejasnych perspektyw rozwoju wydziału teologicznego w Krakowie pisała Jadwiga Krzyżaniakowa⁹. O rekompensacie dla Czechów za utratę monopolu w kształceniu teologów w tej części Europy połączonego z ubytkiem uczniów informował Antoni Karbowski, przyznając równocześnie, że: „Założenie kolegium w Pradze dla Rusinów i Litwinów, oddających się studiom teologicznym w uniwersytecie praskim, wydaje się na pierwszy rzut oka wobec fundacji wydziału teologicznego w Krakowie faktem co najmniej niezrozumiałym”¹⁰. W ambicji królowej, aby mieć wykształconych duchownych, dopatrywali się przyczyn

⁵ Długosz, ks. 10, s. 290; lib. 10, s. 222.

⁶ K. Ożóg, *Uczeni w monarchii Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława Jagielly (1384–1434)*, Kraków 2004, s. 34–38; *idem*, *Święta Jadwiga wobec problemów chrystianizacyjnych w Europie u schyłku XIV wieku* [w:] *Święta Jadwiga Królowa patronką Europy*, Kraków 1998, s. 69–70; *idem*, *U źródeł wiedzy. Studenci z Litwy w Uniwersytecie Krakowskim w XV i na początku XVI wieku* [w:] *Św. Jadwiga Królowa a chrystianizacja...*, s. 61–62; por. K. Stopka, *Jagiellońska fundacja...*, s. 38.

⁷ A. Strzelecka, *Z biografii królowej Jadwigi*, „*Analecta Cracoviensia*” 1975, vol. 7, s. 102–104.

⁸ J. Garbacik, A. Strzelecka, *Uniwersytet Jagielloński wobec problemów husyckich w XV w.*, „*Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis*” 1964, t. 5, fasc. 1–2, s. 18–19.

⁹ J. Krzyżaniakowa, *Związki Uniwersytetu Praskiego z Uniwersytetem Krakowskim...*, s. 105.

¹⁰ A. Karbowski, *Dzieje wychowania i szkół w Polsce, t. 2: Wieki średnie, część druga. Od 1364 do 1432 roku*, Petersburg 1903, s. 130–131.

powołania praskiej fundacji Zdzisław Pietrzyk i Ryszard Tatarzyński¹¹. Całkowicie bezkrytycznie i entuzjastycznie do fundacji praskiej odniósł się natomiast np. Roman Zawadzki, stwierdzając, że działała ona „w sposób przemyślany i dalekowzroczny; nie czekając na nader niepewną decyzję Bonifacego IX co do erekcji wydziału teologicznego w Krakowie, [dlatego ufundowała] królowa Jadwiga bursę dla przyszłego kleru litewskiego, kształcającego się na praskim Carolinum”¹². Podobnie pisał ks. Bolesław Przybyszewski, widząc w przedsięwzięciu praskim dowód „niezwykłej szczodrości serca królowej, która nie cofnęła się przed tak wielką ofiarą na rzecz utwierdzenia chrześcijaństwa na Litwie”¹³. Przywołany już Krzysztof Stopka – nie wykluczając co prawda m.in. wydzwiku propagandowego całej akcji w celu polepszenia wizerunku międzynarodowego jej męża neofity – skonstatował jednak, że tak naprawdę nie wiemy, co królowa planowała i nie wiadomo, jak zrozumieć rozbieżności w jej działaniach na polu edukacji¹⁴. W podobnym duchu wypowiadał się także autor tych słów¹⁵. Inni badacze natomiast próbowali działanie królowej tłumaczyć pewną ostrożnością, bo władczyni miała według nich zakładać, iż wskrzeszenie krakowskiej wszechnicy może się nie udać ze względu na, znany w literaturze, konflikt pary monarszej z biskupem krakowskim Piotrem Wyszem o kanclerstwo odnowionej uczelni. Wydaje się jednak, że sprawa tego sporu jest zbyt mocno akcentowana¹⁶. Głosy bardziej krytyczne

¹¹ Z. Pietrzyk i R. Tatarzyński, *Idea Uniwersytetu: Królowa Jadwiga i Stanisław ze Skarbimierza* [w:] *Św. Jadwiga Królowa. Abyśmy byli godni tego dziedzictwa*, red. H. Byrska, A. Bednarz, Kraków 2006, s. 32.

¹² R.M. Zawadzki, *Królowa Jadwiga* [w:] *Chrzest Litwy. Geneza. Przebieg. Konsekwencje*, red. M.T. Zahajkiewicz, Lublin 1990, s. 115.

¹³ B. Przybyszewski, *Błogosławiona Jadwiga Królowa zdobna w cnoty*, Kraków 1996, s. 70, przyp. 54.

¹⁴ K. Stopka, *Jadwiga a kultura polska pod koniec XIV w.* [w:] *Śladami świętej królowej Jadwigi i jej epoki*, red. T. Graff, Kraków 2013, s. 64; por. *idem*, *Jagiellońska fundacja...*, s. 38.

¹⁵ T. Graff, *Osobowość Jadwigi Andegaweńskiej w świetle kontaktów Polski ze Stolicą Apostolską w okresie schizmy zachodniej w latach 1388/9–1399* [w:] *Świat kobiet w Czechach i w Polsce w średniowieczu i w epoce nowożytnej*, red. W. Iwańczak, A. Januszek-Sieradzka, J. Smolucha, Kraków 2018, s. 548–549.

¹⁶ A. Krawiec, *Uwagi o intelektualnym i religijnym horyzoncie Jadwigi Andegaweńskiej* [w:] *Studia z historii średniowiecznej Europy Środkowo-Wschodniej*, t. 2, red. J. Tyszkiewicz, Warszawa 2007 („Fasciculi Historici Novi”, t. 6), s. 180; Z. Kozłowska-Budkowa, *Odnowienie jagiellońskie...*, s. 41;

odnoszące się do działania królowej w 1397 r. pojawiały się w historiografii rzadziej, m.in. wspomniany Jarosław Nikodem zauważył, że pokaźna suma 3,5 tys. grzywien przeznaczona na Kolegium Litewskie w Pradze „bez wątpienia bardziej przydałaby się do spożytkowania na potrzeby odnowionego uniwersytetu”¹⁷, Kazimierz Wójcik stwierdził, że „fundacja Jadwigi nie spełniła zadania”¹⁸, a Mieczysław Markowski wstrzymanie reaktywacji wydziału teologicznego przez parę królewską w 1397 r. nazwał wprost działaniem tragicznym, które mogło pogrzebać ideę odnowienia uczelni w Krakowie¹⁹. Podkreślano też niekiedy wahania bądź niecierpliwosć królowej, która chciała działać natychmiast na rzecz chrystianizacji Litwy, tymczasem obawiała się, czy reaktywacja wydziału teologicznego w Krakowie nie będzie zbyt opieszala, a zresztą i tak „rozwiniecie podobnych studiów w Krakowie wymagałoby czasu nawet po zatwierdzeniu ich przez Rzym”²⁰. O niestabilności emocjonalnej Jadwigi pisał wprost Mieczysław Gębarowicz, twierdząc, że królowa „w tym czasie przechodziła ostry kryzys nerwowy i moralny w związku z przedłużającą się bezdzietnością. Zdaje się, że stan ten wykorzystano”²¹. Zdaniem Gębarowicza Andegawenka wręcz padła ofiarą intrygi uknutej przez Wojciecha Jastrzębca, który przy pomocy czeskiego cystersa Jana Szczekny chciał pozbawić wpływów biskupa krakowskiego Piotra Wysza i dodatkowo oczernić go w oczach Jagielly, z którym biskup pozostawał w nie najlepszych stosunkach. Jak konstatował ten badacz: „No cóż, była ona kobietą [...] nieco kapryśną, a poza tym znajdującą się podówczas w stanie depresji duchowej, nic więc dziwnego, że uległa naciskowi ze strony Jagielly, który był rad wyrwać ją spod wpływu niemiłego sobie Wysza”²².

M. Gębarowicz, *Psalterz...*, s. 59–71; M. Markowski, *Dzieje Wydziału Teologii...*, s. 48–53; R.M. Zawadzki, *Fundacje i darowizny kościelne królowej Jadwigi*, „*Analecta Cracoviensia*” 1995, vol. 27, s. 689–690; por. krytykę tego stanowiska K. Ożóg, *Święta Jadwiga wobec problemów chrystianizacyjnych...*, s. 70.

¹⁷ J. Nikodem, *Jadwiga...*, s. 377.

¹⁸ K. Wójcik, *Kontakty intelektualne z Litwą. Litwini na Uniwersytecie Krakowskim [w:] Chrzest Litwy...*, s. 232.

¹⁹ M. Markowski, *Dzieje Wydziału Teologii...*; *idem*, *Jagiellońska fundacja Wydziału Teologicznego w Krakowie*, „*Analecta Cracoviensia*” 1989–1990, vol. 21–22, s. 431–432.

²⁰ O. Halecki, *Jadwiga Andegaweńska*, Kraków 2000, s. 250–251.

²¹ M. Gębarowicz, *Psalterz...*, s. 64.

²² *Ibidem*, s. 66.

Historycy przez lata dawali zatem różne, mniej lub bardziej wiarygodne, wyjaśnienia działań Jadwigi (wchodząc jak Gębarowicz nawet w rolę psychologa czy psychiatry), a wszystko po to, aby zrozumieć motywy powołania jej praskiej fundacji, która chronologicznie niemal pokrywała się ze zgodą papieża Bonifacego IX na otwarcie w Krakowie wydziału teologicznego. Niestety, wszystkie dotychczasowe usiłowania badaczy próbujące wytłumaczyć motywy dwutorowości jej działań na polu edukacji w Pradze i Krakowie nie przyniosły oczekiwanych rezultatów i nie wydają się przekonujące. Poniższe rozważania mają zatem za zadanie uporządkowanie chronologii i skorygowanie funkcjonujących od lat w historiografii nieścisłości dotyczących zaangażowania Andegawenki w powołanie do życia wydziału teologicznego w Krakowie oraz fundacji kolegium dla Litwinów w Pradze. Zostanie także podjęta próba oceny tych działań, m.in. z punktu widzenia interesów Polski i Litwy.

W tym miejscu warto przypomnieć, gdzie tkwiło samo źródło idei odnowienia uczelni. Pomoże to w odpowiedzi na pytanie – czy promocję tej idei należy przypisywać Jadwidze, czy też trzeba przyjąć, że dopiero u schyłku życia wykazała na tym polu inicjatywę? Otóż zarówno z mów Bartłomieja z Jasła z początku lat 90., jak i źródeł dotyczących przyjazdu w tym okresie do Krakowa z Pragi profesora Mateusza z Krakowa, wynika jasno, że początkowo to nie z inspiracji Jadwigi, ale z najbliższego otoczenia Jagielly wychodziły starania zmierzające do odnowienia uczelni, która zresztą w ograniczonym zakresie funkcjonowała już na początku lat 90.²³ Mistrz Mateusz z Krakowa był wówczas opłacany z pieniędzy miasta, a według XV-wiecznej *Fratres Johannis Andrae Ratisbonensis Cronica* został sprowadzony do Krakowa na polecenie Jagielly²⁴. W wypominkach uniwersyteckich imię Jadwigi zawsze było wymieniane po Jagielle, którego uniwersytet traktował jako głównego fundatora²⁵. Co istotne, Bartłomiej z Jasła przed

²³ M. Kowalczyk, *Odnowienie Uniwersytetu Krakowskiego w świetle mów Bartłomieja z Jasła*, „Małopolskie Studia Historyczne” 1963, t. 6, z. 3–4, s. 23–42; Z. Kozłowska-Budkowa, *Odnowienie jagiellońskie...*, s. 37–40; K. Stopka, *Jagiellońska fundacja...*, s. 38–39.

²⁴ K. Höfler, *Geschichtsschreiber der Husitischen Bewegung in Böhmen*, Th. 2, Wien 1865 („Fontes rerum Austriacarum”, Bd. 6), s. 433; por. M. Markowski, *Jagiellońska fundacja Wydziału Teologicznego...*, s. 427; *idem*, *Dzieje Wydziału Teologii...*, s. 46.

²⁵ M. Kowalczyk, *Wypominki Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1431/1432, 1453 i 1458*, „Studia Warmińskie” 1972, t. 9, s. 523–534; W. Szymborski, *Pamięć*

grudniem 1390 r. nazwał właśnie Jagiełłę – oprócz innych wymienionych w mowie powodów – przyczyną sprawczą odnowienia Studium Generale. Król jego zdaniem nakazał przywrócić do życia uniwersytet po to, aby ludzie świątli i mądrzy stali się jego doradcami. Wśród tych, którzy gorąco do tego króla namawiali, Bartłomiej wymienił na pierwszym miejscu biskupa krakowskiego Jana Radlicę i Nawoja Tęczyńskiego – jego oficjała i wikarego²⁶. Tym niemniej już 27 lat po śmierci królowej Franciszek z Brzegu podkreślał, że to nie kto inny tylko Jadwiga była inicjatorką odnowienia uczelni. Nie bez trudów miała ona nakłaniać nieustannymi prośbami papieża Urbana VI i Jagiełłę oraz jego doradców do idei reaktywacji uniwersytetu²⁷. Pogląd ten podzielali też i inni intelektualiści uniwersyteccy²⁸. Podobnie rolę Jadwigi widział w *Annales* Jan Długosz²⁹. Prawdopodobnie po upływie lat jednak zatarły się szczegóły i chronologia wydarzeń i dlatego naciski Jadwigi na Jagiełłę należy wiązać raczej z rokiem 1399, czyli z wyrażeniem ostatejnej woli przez Andegawenkę, nie zaś z przełomem lat 80. i 90. i pontyfikatem Urbana VI. W każdym razie z całą pewnością w kontekście zaangażowania Jadwigi w odnowienie uczelni jej imię pojawiło się pierwszy raz dopiero przy okazji wystawienia bulli papieża Bonifacego IX z 1397 r., która była odpowiedzią na suplikę

o św. Jadwidze w *Uniwersytecie Jagiellońskim*, „Nasza Przeszłość” 2017, t. 127, s. 161–184; K. Stopka, *Jagiellońska fundacja...*, s. 45.

²⁶ Biblioteka Jagiellońska, rkps 2192, k. 43–43v; por. *Prima verba. Krakowskie mowy uniwersyteckie*, red. E. Jung-Palczewska, Łódź 2000, s. 18–39; M. Kowalczyk, *Odnowienie Uniwersytetu Krakowskiego...*, s. 30–31; Z. Kozłowska-Budkowa, *Odnowienie jagiellońskie...*, s. 37–38; J. Garbacik, A. Strzelecka, *Uniwersytet Jagielloński wobec problemów husyckich...*, s. 13; K. Stopka, *Jagiellońska fundacja...*, s. 38; K. Ożóg, *Uczni...*, s. 76–79.

²⁷ J. Wolny, R.M. Zawadzki, *Królowa Jadwiga w tradycji kaznodziejskiej XV wieku*, „Analecta Cracoviensia” 1975, vol. 7, s. 50–73; Z. Kozłowska-Budkowa, *Uniwersytet Jagielloński w dobie Grunwaldu*, „Prace Historyczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 1961, nr 8, s. 58.

²⁸ J. Wolny, R.M. Zawadzki, *Królowa Jadwiga w tradycji kaznodziejskiej*, s. 15–90; K. Stopka, *Jagiellońska fundacja...*, s. 44; por. M. Kowalczyk, *Krakowskie mowy uniwersyteckie z pierwszej połowy XV wieku*, Wrocław 1970, *passim*.

²⁹ Długosz, lib. 10: *1370–1405*, s. 239. O fundacji uczynionej przez Jagiełłę w 1400 r.: „cuius fundacionem Hedwigis regina magna instancia maximoque conatu et prece, dum viveret, procurabat”. Jednak już w *Żywotach biskupów krakowskich* mówi o założeniu uczelni wspólnie przez króla i królową: *Ioannis Dlugossii Vitae Episcoporum Poloniae*, ed. I. Polkowski, Ż. Pauli [w:] *Opera Omnia*, t. 1, Cracoviae 1887, s. 420; por. M. Gębarowicz, *Psalterz...*, s. 76–77.

Andegawenki i Jagielly w sprawie powołania wydziału teologicznego³⁰. Przyjrzyjmy się zatem sekwencji wydarzeń odnoszących się do tego zamysłu i spróbujmy połączyć je z równoległymi od pewnego momentu sekwencjami zdarzeń odnoszącymi się do fundacji kolegium litewskiego w Pradze. Nie wiemy, kiedy para królewska wysłała suplikę do papieża, prosząc o otwarcie w Krakowie wydziału teologicznego. Do dzisiaj historycy jej nie odnaleźli. Niektórzy sugerują, że miało to miejsce jeszcze za życia zmarłego w 1389 r. Urbana VI³¹, inni, że w okolicach powstania pierwszej mowy Bartłomieja z Jasła, czyli już na początku pontyfikatu Bonifacego IX³². Jeszcze inni twierdzą, że do Bonifacego wysłano ponownie tę samą prośbę³³. Wielu badaczy, naszym zdaniem słusznie, wskazuje jednak dopiero rok 1396, czyli czas względnego uspokojenia sytuacji politycznej Królestwa, jako dogodny moment wysłania supliki do Stolicy Apostolskiej i przystąpienia do organizacji wydziału teologicznego w Krakowie³⁴. Nie rozstrzygniemy tej kwestii jednoznacznie, jednak zaznaczmy, że papież w bulli z 11 stycznia 1397 r. wyraźnie wspominał o prośbie pary królewskiej, która wpłynęła do niego niedawno („cum itaque sicut exhibitia nobis nuper pro parte dictorum Regis et Reginae petitio continebat”)³⁵. Nie pisał zatem o ewentualnej poprzedniej prośbie w tej sprawie i raczej miał na myśli stosunkowo krótki czas od wpłynięcia supliki do wystawienia bulli. Nawet jeśli jednak przyjmiemy, że domniemana pierwsza prośba do Bonifacego trafiła u progu jego pontyfikatu, to być może powodem braku odpowiedzi na nią były zarówno

³⁰ Nie ma żadnych solidnych podstaw źródłowych, aby wnioskować w sposób pewny o wcześniejszym zaangażowaniu Jadwigi w dzieło odnowy uczelni, choć nie należy tego wykluczyć, zob. A. Krawiec, *Uwagi o intelektualnym i religijnym horyzoncie Jadwigi Andegaweńskiej...*, s. 179.

³¹ J. Nikodem, *Jadwiga...*, s. 375–376.

³² R. Bubczyk, *Charakterystyka współrzędów Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława II Jagielly w Polsce*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska. Sectio F – Historia” 1997–1998, t. 52/53, s. 37.

³³ A. Krawiec, *Uwagi o intelektualnym i religijnym horyzoncie Jadwigi Andegaweńskiej...*, s. 178–179; M. Markowski, *Jagiellońska fundacja Wydziału Teologicznego...*, s. 429.

³⁴ Np. K. Stopka, *Jagiellońska fundacja...*, s. 39; B. Wyrozumska, *Święta Jadwiga Królowa...*, s. 148.

³⁵ *Codex diplomaticus Universitatis studii generalis Cracoviensis*, t. 1, ed. Ż. Pauli, Cracoviae 1870, nr 15; por. BP, t. 3, nr 474; Bonifacy IX, *Bulla erygująca wydział teologii w Krakowie*, „Analecta Cracoviensia” 1977, vol. 9, s. 8; M. Markowski, *Dzieje Wydziału Teologii...*, s. 48–50, 244–245.

interesy czeskie (Czechom wszak nie w smak była powstająca po sąsiedzku uniwersytecka konkurencja w nauczaniu teologii), jak również spory, jakie papież toczył z parą królewską w sprawie obsady biskupstwa krakowskiego i arcybiskupstwa gnieźnieńskiego; spory, dodajmy, wygrane przez polski dwór. Ówczesne papiestwo, jak wiemy, to nie okres dominacji papocezaryzmu, ale czasy schizmy zachodniej. Pamiętać więc trzeba, że słaby politycznie papież obawiał się poważnie odejścia Polski od swojej obediencji – co sam przyznawał – dlatego starał się, o ile to możliwe i nie naruszało zbyt relacji z innymi państwami, spełniać prośby płynące z polskiego dworu³⁶. Co więcej, szczególnie chciał obłaskawić królową, pisząc do niej, że prosi o „*signum speciale*”, tajemny znak, po którym mógłby poznać jej najskrytsze życzenia dotyczące polityki kościelnej w sprawie obsady beneficjów³⁷. Bez względu zatem na to, kiedy polska para monarsza wysłała suplikę czy też supliki w sprawie wydziału teologicznego do Rzymu, najpóźniej zapewne jesienią 1396 r. – papież Bonifacy IX nie mógł zignorować tej prośby, mógł tylko ewentualnie z różnych powodów (m.in. być może ze względu na niezadowolenie Wacława IV) przez pewien czas zwlekać, ale ostatecznie i tak wystawił wspomnianą bullę ze zgodą na utworzenie wydziału teologicznego w Krakowie³⁸.

Jak już zauważono, akcja polskiej dyplomacji zmierzająca do utworzenia w Polsce – konkurencyjnego z natury rzeczy – fakultetu teologicznego zapewne nie podobała się królowi czeskiemu Wacławowi IV, jego otoczeniu i sternikom praskiego uniwersytetu

³⁶ T. Graff, *Episkopat monarchii jagiellońskiej w dobie soborów powszechnych XV wieku*, Kraków 2008, s. 151–158; por. K. Ożóg, *Spór o biskupstwo krakowskie w roku 1392 na tle stosunków Polski z papieństwem u schyłku XIV wieku*, KH 1997, t. 104, nr 1, s. 3–19; *idem*, *Kościół krakowski wobec wielkiej schizmy zachodniej i ruchu soborowego u schyłku XIV i w pierwszej połowie XV wieku* [w:] *Kościół krakowski w życiu państwa i narodu polskiego*, red. A. Pankowicz, Kraków 2002, s. 31; *idem*, *Maffiolus Lampugnani nominat na biskupstwo krakowskie, biskup płocki: meandry kariery kuralisty rzymskiego w okresie schizmy zachodniej*, Roczn. Hum. 2000, z. 2, s. 345–367; *idem*, *Kurozwęccy a spór o biskupstwo krakowskie w roku 1392*, „Prace Historyczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 1997, nr 123, s. 57–74; W. Seńko, *Piotr Wysz z Radolina i jego dzieło „Speculum aureum”*, Warszawa 1996, s. 296–297; J. Drabina, *Papieństwo–Polska w latach 1384–1434*, Kraków 2003, s. 30–34.

³⁷ Długosz, lib. 10, s. 232–233.

³⁸ *Codex diplomaticus Universitatis studii generalis Cracoviensis*, t. 1..., nr 15; BP, t. 3, nr 474; Bonifacy IX, *Bulla erygująca...*, s. 8; M. Markowski, *Dzieje Wydziału Teologii...*, s. 48–50, 244–245.

(oraz zapewne przedstawicielom miasta stołecznego), którzy być może przeciwdziałali jej wraz ze swoim królem w kurii rzymskiej. Blisko Pragi miała wszak wyrosnąć czterowydziałowa uczelnia, co musiało budzić w stolicy Czech duży niepokój i obawy, nie tylko ze względów prestiżowych, ale przede wszystkim pragmatycznych, co wiązało się z przewidywalnym odplywem z Pragi do Krakowa przynajmniej części studentów i mistrzów (a wraz z nimi środków, którymi dysponowali)³⁹. W Czechach studiowało wówczas i nauczało wielu studentów i mistrzów polskich – dla których odnowienie uczelni z wydziałem teologicznym utworzyłoby nowe perspektywy zarówno studiów, jak i pracy w Krakowie. Podobne możliwości otwierały się nie tylko dla Polaków, ale i dla Czechów, Niemców, Węgrów i innych nacji. Ciekawym symptomem tych oczekiwań był znany w nauce fakt, że po odnowieniu uczelni w 1400 r. niektórzy intelektualiści pracowali i studiowali w obu stołecznych miastach – na przemian⁴⁰.

Duża część historiografów sugerowała, że mimo wydania bulli papieskiej sprawa odnowienia uczelni jednak nagle utknęła w martwym punkcie na rok-dwa ze względu na wzajemne rozgrywki grup interesów wokół Jadwigi i Władysława Jagiełły oraz z powodu jakoby ogromnej niechęci pary królewskiej w stosunku do Piotra Wysza, który żądał dla siebie kanclerstwa uczelni. Rzeczywiście, kanclerzem królowej został wówczas Wojciech Jastrzębiec, z kolei stanowisko to stracił krewniak biskupa Wysza – Andrzej Łaskarzyc, co według zwolenników teorii o niechęci pary królewskiej do biskupa krakowskiego, gorącego orędownika otwarcia wydziału teologicznego i odnowienia uczelni, było tego widowym dowodem. Inspiratorem takiego obrotu rzeczy miał być w tej narracji pełen ambicji Jastrzębiec oraz cysters i spowiednik królowej Czech Jan Szczekna. To właśnie oni mieli skutecznie namawiać Jadwigę do otwarcia kolegium w Pradze⁴¹. Taki scenariusz

³⁹ M. Markowski, *Jagiellońska fundacja Wydziału Teologicznego...*, s. 431–432.

⁴⁰ J. Krzyżaniakowa, *Związki Uniwersytetu Praskiego z Uniwersytetem Krakowskim...*, s. 53–134; *eadem*, *Profesorowie krakowscy na uniwersytecie w Pradze – ich mistrzowie i koledzy* [w:] *Cracovia–Polonia–Europa. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Jerzemu Wyrozumskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej*, Kraków 1995, s. 505–527; R.T. Tomczak, *Kontakty edukacyjne Polaków z Uniwersytetem Praskim...*, *passim*.

⁴¹ Por. np. O. Halecki, *Jadwiga...*, s. 251; M. Gębarowicz, *Psalterz...*, s. 44–84; G. Lichończak-Nurek, *Wojciech herbu Jastrzębiec. Arcybiskup i mąż stanu (ok. 1362–1436)*, Kraków 1996, s. 29 (tu mowa o przesadnym podkreślanu przez

wyduje się jednak wręcz niesłychany i mało prawdopodobny. Czyżby po osiągnięciu ogromnego sukcesu, którego nie doświadczył przecież nawet Kazimierz Wielki, czyli po otrzymaniu zgody papieskiej na otwarcie wydziału teologicznego wraz z dodaniem mu uprawnień, jakie miała paryska Sorbona – cała akcja została zastopowana? I to z jakiego powodu – wskutek intryg i klótni, w których czołową rolę miał odgrywać czarny charakter, czyli Wojciech Jastrzębiec? Tak to w każdym razie wygląda w pewnym uproszczeniu, jeśli przyjrzymy się dużej części publikacji naukowych dotyczących tego tematu. Można oczywiście od razu postawić pytanie: czy król i królowa nie mogli, ignorując żądania Wysza w sprawie kanclerstwa, postawić na swoim i najzwyczajniej w świecie wydać przywilej odnowienia uczelni, który regulowałby te sprawy po ich myśli? Zresztą podobnie uczynił po śmierci Andegawenki Jagiełło, nazywając biskupa krakowskiego konserwatorem uczelni, choć *via facti* i tak Wysz przyjął tytuł kanclerza⁴². Dodajmy, że kilkanaście lat później Jagiełło nie wahał się przecież usunąć z Krakowa do Poznania rzeczonygo Wysza, awansując w jego miejsce nie kogo innego tylko właśnie Jastrzębca⁴³. Czyżby jednak w 1397 r. ze względu m.in. na Jadwigę i inne kalkulacje neofita Jagiełło obawiał się otwartego konfliktu z następcą św. Stanisława, który jemu i Andegawence zawdzięczał swoje wyniesienie? Wydaje się, że nie powinien mieć wówczas takich obaw, zresztą tak w polityce kościelnej, jak i państwowej para monarsza zazwyczaj ściśle ze sobą współdziałała i Jagiełło mógł z pewnością liczyć na wsparcie małżonki także i w tej sprawie. Można też wysnuć i inną supozycję, a mianowicie – że Jagiełło zajęty polityką nie traktował tego dzieła w tym czasie priorytetowo i wspólnie z Jadwigą postanowił poczekać jakiś czas z dokończeniem odnowienia uczelni

historiografów faktu, że Jastrzębiec wykazywał w tych rozgrywkach zbytnią aktywność); Z. Kozłowska-Budkowa, *Odnowienie jagiellońskie...*, s. 41; M. Markowski, *Dzieje Wydziału Teologii...*, s. 51–53; *idem*, *Jagiellońska fundacja Wydziału Teologicznego...*, s. 430–431; J. Krzyżaniakowa, J. Ochmański, *Władysław II Jagiełło*, Wrocław 1990, s. 178; H. Barycz, *Dziejowe związki Polski z Uniwersytetem Karola w Pradze*, „Przegląd Zachodni” 1948, nr 3, s. 267–269; J. Garbacik, A. Strzelecka, *Uniwersytet Jagielloński wobec problemów husyckich...*, s. 18–20.

⁴² Z. Kozłowska-Budkowa, *Odnowienie jagiellońskie...*, s. 47.

⁴³ T. Graff, *Rex iniustus? – Z dziejów polityki kościelnej Władysława Jagiełły na przykładzie zmian na stolicach biskupich w Krakowie i Poznaniu w 1412 roku* [w:] *Sprawiedliwość–Tradycja–Współczesność*, red. P. Nowakowski, J. Smolucha, W. Szymborski, Kraków 2006, s. 23–36.

w Krakowie, dodajmy – kosztownego przecież dzieła, bowiem być może nie wykrystalizowały się jeszcze koncepcje jego finansowania. Aby jednak rozpocząć kształcenie Litwinów i przy okazji uspokoić dwór czeski (bądź wywiązać się z poczynionych w tym zakresie nieznanym nam ze źródeł wcześniejszych obietnic), postanowiono powołać w Pradze Kolegium Litewskie (pomysł wyszedł bezsprzecznie od Jadwigi, która sama to przyznała wprost w dokumencie fundacyjnym, pisząc o bezsennych nocach spędzonych przed podjęciem tej decyzji). Jeśli taka była logika postanowienia Andegawenki, to zauważmy, że pomysł kształcenia Litwinów w Pradze musiał zakładać nie tylko ukończenie przez nich studiów na wydziale *artium*, ale również, przez pewną grupę również całych lub przynajmniej częściowych studiów teologicznych – w celu wykształcenia kadry księży wspierających dzieło chrystianizacji Litwy (choć w praktyce, jak wiadomo, nie trzeba było legitymować się wykształceniem teologicznym, aby zostać księdzem). Przy takim założeniu możemy nawet przyjąć, że w 1397 r. Jadwiga zwątpiła w powodzenie otwarcia nie tylko wydziału teologicznego w Krakowie, ale być może przestała na krótko wierzyć w reaktywację całego Uniwersytetu Krakowskiego. Inaczej nie sposób wytłumaczyć, dlaczego podjęła praską inicjatywę. Pomysł, by zainwestować spore fundusze w Pradze, tylko potwierdza te przypuszczenia. Dodajmy, że studia magisterskie trwały wówczas przynajmniej pięć lat, a teologiczne kolejnych kilka lat więcej, zatem zarówno w Pradze, jak i zakładając pewne opóźnienie w Krakowie – proces kształcenia kadr litewskich pochłonąłby niemal tyle samo lat (wszak Litwini i tak musieli zaczynać studia od początku). Jeśli w 1397 r. Jadwiga myślała zatem, że w ciągu dwóch, trzech lat uda się otworzyć uczelnię w Krakowie, to pomysł wsparcia studiujących w Pradze Litwinów jawi się nam jako niezrozumiały. Widocznie zatem plany szybkiego odnowienia uniwersytetu stanęły wówczas pod wielkim znakiem zapytania i natrafiły na poważne przeszkody. Wątpliwości dotyczących okoliczności podjęcia przez nią decyzji o utworzeniu bursy dla Litwinów w Pradze jest zresztą więcej.

Kazimierz Wójcik słusznie pytał, czy „Jadwiga знаła treść bulli Bonifacego IX, kiedy podejmowała decyzję fundacji bursy dla Litwinów w Pradze”⁴⁴. Problem ten roztrząsali badacze już na początku XX w.

⁴⁴ K. Wójcik, *Kontakty intelektualne...*, s. 232.

Odpowiedź twierdzącą dawał m.in. Kazimierz Morawski⁴⁵, Jan Fijałek natomiast miał w tym względzie duże wątpliwości⁴⁶. Wszystko wskazuje jednak na to, że rację miał Morawski, skoro bulla z 11 stycznia 1397 r. dotarła najpewniej do Krakowa późną zimą lub – co jest bardziej prawdopodobne – ze względu na porę roku dogodną do podróży – na wiosnę⁴⁷. Jak słusznie zauważył bowiem Gębarowicz, miało to miejsce najpewniej w marcu lub kwietniu, ponieważ pod tą samą datą dzienną, kiedy wystawiono bullę papieską, papież nadał równocześnie przywilej dla stolicy odnoszący się do kościoła Mariackiego, który z kolei Piotr Wysz wprowadził w życie już 28 kwietnia⁴⁸. Jadwiga 8 marca przebywała jeszcze w Krakowie, 17 kwietnia była już w Kaliszu, a w maju – m.in. w Gnieźnie i Poznaniu, później we Włocławku, a następnie na Spiszu w Starej Wsi – jej ponowny pobyt w stolicy państwa jest potwierdzony dopiero 22 lipca – być może zatem wieści ze Stolicy Apostolskiej dotyczące zgody na otwarcie wydziału teologicznego dotarły do niej w czasie kwietniowego pobytu w Wielkopolsce (np. w Kaliszu 17–26 kwietnia) albo najpóźniej w Pyzdrach i Poznaniu (2 maja, 8–12 maja). Z pewnością wiedziała o bulli Bonifacego IX, przygotowując się do negocjacji z wielkim mistrzem Konradem von Jungingenem we Włocławku (11–19 czerwca)⁴⁹. Przed Królestwem i krakowską uczelnią otwierały się zatem wspaniałe perspektywy, tymczasem Jadwiga w kolejnych miesiącach zaangażowała się w realizację podjętego wcześniej zamysłu fundacji praskiej dla Litwinów. Komu zatem zależało na skierowaniu wysiłków i co najważniejsze finansów królowej w stronę stolicy Czech? A może w torpedowanie powołania fakultetu teologicznego w Krakowie zaangażowali się posiadający w stolicy własne studium dominikanie, którzy nie chcieli mieć konkurencji? Nie wiadomo, ale być może pewną rolę w tych staraniach na gruncie praskim mógł odegrać Henryk Bitterfeld oraz inni dominikanie, z którymi Jadwiga miała dobre i żywe kontakty. W tym kontekście

⁴⁵ K. Morawski, *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego*, t. 1, Kraków 1900, s. 63.

⁴⁶ J. Fijałek, *Kościół rzymsko-katolicki na Litwie. Uchrześcjanienie...*, s. 122.

⁴⁷ Według Bożeny Wyrozumskiej bulla trafiła do Polski najwcześniej pod koniec marca 1397 r., zob. B. Wyrozumska, *Święta Jadwiga Królowa...*, s. 150 (w zestawieniu chronologicznym dotyczącym tych wydarzeń badaczka jednak nie wyklucza nawet lutowego terminu dotarcia bulli do Polski, co jest już mało prawdopodobne).

⁴⁸ M. Gębarowicz, *Psalterz...*, s. 63–64.

⁴⁹ G. Rutkowska, *Itinerarium królowej Jadwigi 1384–1399* [w:] *Dzieło Jadwigi i Jagielly...*, s. 217–218.

należy wymienić choćby Jana Sartorisa, jej spowiednika i krzewiciela myśli św. Tomasza⁵⁰.

Jak wiemy, zdaniem m.in. Antoniego Karbowiaka fundacja praska królowej była rodzajem rekompensaty dla Uniwersytetu Karola i Czech⁵¹. Jest to jednak kolejne przypuszczenie. Snucie hipotez na tym gruncie jest dla badaczy kuszące, bowiem w tym wypadku otwiera się szersze pole spekulacji związane z ówczesnymi stosunkami polsko-czeskimi i sytuacją polityczną w środkowo-wschodniej Europie. Czyżby praska fundacja Jadwigi miała więc na celu uzyskanie przychylności Wacława IV na forum polityki międzynarodowej, np. w sprawie sporu z Krzyżakami o ziemię dobrzyńską? Problem jednak w tym, iż akurat w tym czasie wielki mistrz Konrad von Jungingen nie był zbyt przyjaźnie nastawiony do Wacława i twierdził nawet, że nie zamierza przystawać na żadne pośrednictwo króla rzymskiego w sporach polsko-krzyżackich⁵². A może zatem fundacja Jadwigi w Pradze była tylko symbolicznym umocnieniem zawartego już w 1395 r. w Krakowie przymierza z Luksemburgiem?⁵³ Możemy

⁵⁰ P. Kielar, *Studia nad kulturą szkolną i intelektualną dominikanów prowincji polskiej w średniowieczu* [w:] *Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222–1972*, red. J. Kloczowski, t. 1, Warszawa 1975, s. 485–487. Co ciekawe, Mieczysław Markowski przypuszczał, że jeszcze ok. 1391 r. krakowscy dominikanie wspierali ideę reaktywacji uczelni w stolicy, zob. M. Markowski, *Dzieje Wydziału Teologii...*, s. 46.

⁵¹ A. Karbowiak, *Dzieje wychowania i szkół w Polsce*, t. 2..., s. 130–131.

⁵² O niełatwej sytuacji politycznej Wacława IV w tym czasie zob. ostatnio J. Bílek, *Václav IV. Nešťastný syn slavného otce*, Libeňnice 2019, s. 108–151.

⁵³ J. Nikodem, *Czechy wobec państw Władysława Jagiełły do 1419 roku. Zarys problemu*, „Prace Historyczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 2014, nr 141, z. 2, s. 562–563. Dodajmy, że polska dyplomacja w czasach Jagiełły niejednokrotnie zbyt pochopnie ufała Luksemburgom, zarówno Wacławowi, jak i przede wszystkim później Zygmuntovi, zob. np. Z.H. Nowak, *Polityka północna Zygmunta Luksemburskiego do roku 1411*, Toruń 1964, *passim*; A. Prochaska, *Wyrok wrocławski*, PH 1909, t. 8, s. 49–62, 154–166, 269–283; J. Goll, *König Sigismund und Polen 1420–1436*, „Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung” 1895, Bd. 16, s. 222–275; P. Bar, *A Tortuous Path to Reconciliation and Justice: Sigismund of Luxembourg as Arbiter in the Dispute between the Teutonic Knights and Poland (1412–1420)*, „Journal of East Central European Studies” 2017, vol. 66, no. 1, s. 3–40; *idem*, *Diplomacie, právo a propaganda v pozdním středověku. Polsko-litevská unie a Řád německých rytířů na kostnickém koncilu (1414–1418)*, Brno 2017, *passim*; T. Graff, *Servants of the devil or protectors of Christianity and apostles among pagans? Shaping the image of Poland and Poles in the context of steps taken by Władysław II Jagiello's diplomacy against 'Satira' by John Falkenberg*, „Folia Historica Cracoviensia” 2017, t. 23 z. 1, s. 143–176; *idem*, *Sobór w Konstancji wobec monarchii polsko-litewskiej*, „Prace Historyczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 2014, nr 2, s. 509–526.

też gdybać na temat powodów zgody Waclawa IV. Jednym z nich mogły być nie tylko interesy Uniwersytetu Praskiego i miast praskich, ale przede wszystkim chęć utrzymania dobrych relacji z Polską wobec kłopotów w Rzeszy i problemów związanych z powstaniem opozycyjnej Jednoty Pańskiej⁵⁴. Dla króla czeskiego był również istotny wspólny interes odnoszący się do zaangażowania Polski i Czech w ochronę biskupstw inflanckich przed zakusami zakonu inflanckiego⁵⁵. W każdym razie w 1397 r. relacje Jadwigi i Jagiełły z Waclawem układały się w miarę dobrze, czego widomym potwierdzeniem były skargi Krzyżaków na króla czeskiego kierowane do elektorów Rzeszy. Zarzucano mu m.in., że popiera Jagiełłę i Witolda, wrogów zakonu. Miało to zresztą później pośrednio przyczynić się do detronizacji Waclawa⁵⁶. Zapewne jego sojusz z Polską miał przede wszystkim zrobić dobre wrażenie na arenie międzynarodowej, co było istotne także dla polskiej polityki⁵⁷. Ówczesne stosunki polsko-czeskie sprzyjały zatem praskiemu zamysłowi edukacyjnemu Jadwigi, który jak już wyżej wspomniano, przy pełnej akceptacji Jagiełły zrodził się zapewne w 1396 r. (lub nawet wcześniej). Ostatecznie, aby zrealizować fundację kolegium litewskiego pojechał do Pragi zaufany doradca królowej – uczonec cysters Jan Szczekna. Miało to miejsce zapewne najpóźniej na przełomie czerwca i lipca 1397 r.⁵⁸ Ostateczna decyzja Jadwigi w tej sprawie

⁵⁴ J. Bílek, *Václav IV...*, s. 111 *et seq.*

⁵⁵ A. Prochaska, *Spór o mitrę i pastorał w Rydze 1395–1397*, KH 1895, t. 9, nr 4, s. 621–647; P. Girgensohn, *Die Inkorporationspolitik des Deutschen Ordens in Livland 1378–1397*, „Mitteilungen aus dem Gebiete der Geschichte Liv-, Est- und Kurlands” 1907, Bd. 20, H. 1, s. 1–86. R. Simiński, *Der Konflikt zwischen den Herzögen von Pommern-Stettin und dem Deutschen Orden in Preußen um die Besetzung des Erzbistums Riga in den Jahren 1394–1403 im Lichte neuester Studien*, „Studia Maritima” 2019, vol. 32, s. 127–161; Z.H. Nowak, *Polityka północna Zygmunta Luksemburskiego*, s. 67–70; A.F. Grabski, *Polska w opiniach Europy Zachodniej XIV–XV w.*, Warszawa 1968, s. 217–219; J. Nikodem, *Witold. Wielki książę litewski (1354 lub 1355–27 października 1430)*, Kraków 2013, s. 174; *idem*, *Czechy wobec państw Władysława Jagiełły do 1419 roku*, s. 562–565 (wg J. Nikodema sojusz polsko-czeski pozostawał wówczas w uśpieniu).

⁵⁶ J. Bílek, *Václav IV...*, s. 132 *et seq.*; A.F. Grabski, *Polska w opiniach Europy Zachodniej...*, s. 218.

⁵⁷ J. Nikodem, *Jadwiga...*, s. 319–320; *idem*, *Czechy wobec państw Władysława Jagiełły do 1419 roku...*, s. 562–565.

⁵⁸ C. Zawodzińska, *Kolegium królowej Jadwigi...*, s. 20–21. Autorka nie pokusiła się o próbę ustalenia orientacyjnej miesięcznej daty wyjazdu cystersa Szczekny do Pragi, stwierdzając, że miało to miejsce w 1397 r. Co ciekawe, w literaturze przedmiotu pojawiały się nawet oparte na Długoszu supozycje, jakoby

mogła mieć miejsce przed zjazdem lipcowym z Zygmuntem Luksemburskim. Prawdopodobnie zadbano, aby Zygmunt szybko się o niej dowiedział – był to wszak ważny przednegocjacyjny sygnał polityczny, wiele mówiący o dobrych stosunkach Jadwigi i Jagiellły z jego bratem Wacławem IV. Dodajmy, że sam Zygmunt w owym czasie próbował otworzyć uniwersytet w Budzie⁵⁹. Co znamienne, Szczekna już 20 lipca uzyskał – w ekspresowym zatem tempie – przywilej fundacyjny czeskiego monarchy. Król Wacław IV w pięknych słowach ogłaszał w nim światu, że wskutek prośby swojej siostry królowej Jadwigi zezwolił na zakup domu w Pradze na poczet jej fundacji dla Litwinów, bowiem od dawna myślał, jak by tu rozszerzyć światło prawdziwej wiary w mroki pogaństwa. Wybrani zaś Litwini mieli później rozkrzewiać wiarę wśród swoich pobratymców⁶⁰. Równocześnie właśnie w lipcu krewniak Piotra Wysza, Andrzej Łaskarzyc, utracił kanclerstwo przy Jadwidze na rzecz Wojciecha Jastrzębca, być może jednak, jak sugerował Jerzy Sperka, przy pełnej aprobacie Piotra Wysza⁶¹. I właśnie to Jastrzębiec i zapewne także Szczekna mieli największy udział w redakcji dokumentu fundacyjnego dla Kolegium Litewskiego w Pradze, który znamy jako akt wystawiony pod datą 10 listopada 1397 r. w Krakowie (przytaczający równocześnie

Jadwiga osobiście miała udać się do Pragi, aby dopilnować sprawę swojej fundacji, zob. Z. Perzanowski, *Kanonik krakowski ks. Jan Długosz o królowej Jadwidze*, „Analecta Cracoviensia” 1980, vol. 12, s. 204. Wymowa Długosza i innych źródeł nie pozwala jednak na takie wnioski.

⁵⁹ O. Halecki, *Jadwiga...*, s. 250. Jak wiadomo, podobny projekt związany z otwarciem uczelni w Chełmnie mieli również Krzyżacy. Ostatecznie nie został zrealizowany mimo zatwierdzenia go przez papieża Urbana VI bullą z 1386 r.

⁶⁰ Archiwum Uniwersytetu Karola w Pradze, *Lisiny I/43*; B. Chmielowska, *Przywilej fundacyjny...*, s. 274–279; J. Muczkowski, *Wiadomość o założeniu Uniwersytetu i Kolegium Władysławowsko-Nowodworskiego w Krakowie*, Kraków 1851, s. 66–70.

⁶¹ J. Sperka, *Wojciech Jastrzębiec – faworyt króla Władysława Jagiellły* [w:] *Wojciech Jastrzębiec – w służbie monarchii i Kościoła*, red. B. Czwojdrak, F. Kiryk, J. Sperka, Katowice 2018, s. 23; zob. też: G. Rutkowska, *Urzednicy królowej Jadwigi Andegaweńskiej. Spis* [w:] *Nihil superfluum esse. Prace z dziejów średniowiecza ofiarowane Profesor Jadwidze Krzyżaniakowej*, red. J. Strzelczyk, J. Dobosz, Poznań 2000, s. 377; T. Gidaszewski, *Andrzej Łaskarz z Gosławic herbu Godziemba. Pomiedzy Gosławicami, Poznaniem a Rzymem* [w:] *Andrzej Łaskarz, dyplomata, duchowny 1362–1426*, Konin 2015, s. 25; G. Lichończak-Nurek, *Wojciech...*, s. 22–29; K. Ożóg, *Udział Andrzeja Łaskarzyca w sprawach i sporach polsko-krzyżackich do soboru w Konstancji* [w:] *Polska i jej sąsiedzi w późnym średniowieczu*, red. K. Ożóg, Z. Szczur, Kraków 2000, s. 162.

treść dokumentu lipcowego Waława IV)⁶². Królowa przyznawała w nim, że ta decyzja wiele ją kosztowała. Musiała zatem mieć ważny powód, aby tak postąpić i zapewne doskonale zdawała sobie sprawę, że tym samym, już choćby ze względów finansowych, opóźnia powstanie wydziału teologicznego w Krakowie. Jak już wspomniano, w akcie fundacyjnym czytamy: „przemyśleliśmy to wszystko starannie i spędziliśmy bardzo wiele bezsennych nocy, rozważając, jak przywieść do skutku zamiar serca”⁶³. Głównym motywem działania królowej wydaje się jednak chęć przyspieszenia procesu chrystianizacji Litwy i katolicyzacji Rusi poprzez wykształcenie litewskich (i zapewne też ruskich) teologów w Pradze⁶⁴. Działanie Jadwigi wydaje się bardzo emocjonalne i choć pisała o wielu bezsennych nocach, świadczyło raczej o szlachetnym... braku cierpliwości niż o chłodnej i rzeczowej kalkulacji.

Wróćmy jednak do wydarzeń związanych z jej fundacją w Pradze. Otóż swoim pełnomocnikiem w sprawie zakupu i uregulowania funkcjonowania kolegium dla litewskich studentów ustanowiła Jana Szczeknę, który dostał od niej pierwszą ratę potrzebnych środków. W Pradze fundacją mieli też się zająć mieszczenie Krzyż (protektor kaplicy Betlejemskiej) i Niepro. Wspomniany Krzyż od 1398 do 1403 r. systematycznie wykupywał czynsze dla kolegium. Oblicza się, że królowa wydała ostatecznie na to dzieło jednak tylko 500 grzywien z planowanych 3,5 tys.⁶⁵ (w testamencie na odnowienie uczelni w Krakowie przeznaczyła według Krzysztofa Stopki niecałe 2 tys. grzywien)⁶⁶. Prawdopodobnie zatem dość szybko Jadwiga wraz z mężem zmienili priorytety i postanowili energiczniej wesprzeć fundację wydziału teologicznego w Krakowie⁶⁷. Według XVII-wiecznej

⁶² Archiwum Uniwersytetu Karola w Pradze, Lisiny I/43–I/44; B. Chmielowska, *Przywilej fundacyjny...*, s. 274–279; J. Muczkowski, *Wiadomość o założeniu Uniwersytetu...*, s. 66–70; zob. też *University of Cracow – Documents Concerning its Origins*, Introduction L. Koczy, Dundee 1966, nr VIII, s. 47–50.

⁶³ B. Chmielowska, *Przywilej fundacyjny...*, s. 274, 277; J. Muczkowski, *Wiadomość o założeniu Uniwersytetu...*, s. 67–68; por. A. Strzelecka, *Jadwiga Andegaweńska Anjou (1374–1399)* [w:] PSB, t. 10, Wrocław 1962, s. 296.

⁶⁴ Nie wiemy, jaki wpływ na podjęcie tej decyzji miał ewentualny zamiar wsparcia tego edukacyjnego dzieła przez benedyktynów słowiańskich z praskiego klasztoru Emaus. W każdym razie tego tropu nie można całkowicie wykluczyć. Za tę uwagę dziękuję panu dr. Marcinowi Grali z UP JPII.

⁶⁵ Z. Kozłowska-Budkowa, *Odnowienie jagiellońskie...*, s. 41.

⁶⁶ K. Stopka, *Jagiellońska fundacja...*, s. 38.

⁶⁷ R. Bubczyk, *Charakterystyka współrzędów Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława II Jagielly w Polsce*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska.

relacji Marcina Radymińskiego królowa Jadwiga, opierając się na bulli papieskiej, obiecała rozpocząć starania zmierzające do przeniesienia uczelni z Kazimierza do Krakowa. Miała też wyznaczyć tymczasowe pensje ze skarbu królewskiego przeznaczone dla lektorów wydziału teologicznego. Organizacją fakultetu miał się zająć profesor Jan Isner⁶⁸. Prawdopodobnie ta energiczna akcja królowej rozpoczęła się nie od razu po otrzymaniu bulli papieskiej, ale dopiero u schyłku 1397 r., gdy projekt praski uległ zawieszeniu. Dlaczego tak się stało – znów możemy tylko przypuszczać. Czy główną przyczyną zmian decyzji była kolejna wizyta w Krakowie Mateusza z Krakowa w drugiej połowie 1397 r., czy też może porozumienie z Piotrem Wyszem w sprawie kanclerstwa i zasad organizacji oraz finansowania uczelni? Co ciekawe, historycy kolejny pobyt Mateusza z Krakowa w mieście rodzinnym zazwyczaj niezbyt precyzyjnie umieszczają w czasie, wskazując ogólnie na rok 1397, podczas gdy w tym wypadku ściślejsze wskazanie chronologii ułatwia analizę wydarzeń⁶⁹. Znacznymi tematami Zofia Kozłowska-Budkowa zgodnie z wymową źródeł odnotowała, że na koszt miasta Mateusza gościł rajca Piotr Kalderberg, a rajcy krakowscy 29 października 1397 r. obiecali uczonemu, że ile razy będzie w Krakowie, dostanie rocznie 40 grzywien pensji. Kozłowska-Budkowa wiedziała też, że Mateusz przed 9 grudnia tego roku otrzymał od Jagielly kustodię sandomierską oraz właśnie w tym dniu przywilej od królowej Jadwigi dla miejscowości należących do tej kustodii⁷⁰. Byłby to zatem wyraźny ślad starań Jagielly i Jadwigi o zjednanie w tym czasie Mateusza – możemy przypuszczać, iż w celu wsparcia przez niego dzieła uruchomienia wydziału teologicznego. Budkowa jednak, co zaskakuje, zupełnie inaczej interpretuje przedstawioną przez siebie sekwencję zdarzeń. Otóż jej zdaniem wobec trudności – czyli sporów o kanclerstwo i być może wygórowanych żądań organizatorów odnowienia uczelni – Mateusz wrócił do Heidelbergu i w związku z tym zniecierpliwiona królowa postanowiła za radą Szczekny i Jastrzębca przeznaczyć swoje fundusze na kolegium w Pradze⁷¹. Tymczasem,

Sectio F, *Historia* 1997–1998, t. 52/53, s. 29–51.

⁶⁸ Relację Radymińskiego wiernie przytacza M. Gębarowicz, *Psalterz...*, s. 70, przyp. 94.

⁶⁹ Np. A. Krawiec, *Uwagi o intelektualnym i religijnym horyzoncie Jadwigi Andegaweńskiej...*, s. 179.

⁷⁰ Z. Kozłowska-Budkowa, *Odnowienie jagiellońskie...*, s. 40.

⁷¹ *Ibidem*, s. 41.

jeśli bierzemy pod uwagę chronologię dokumentów, okazuje się przecież, że kolejność wydarzeń była odwrotna. Bulla papieska ze stycznia 1397 r. spowodowała bowiem jakiś klinch (albo przynajmniej go nie przełamała) w negocjacjach Wysza z królem i królową na temat sposobu realizacji dzieła odnowienia uniwersytetu w stolicy nad Wisłą, następnie królowa doprowadziła do skutku pomysł, zapewne nienowity i już wcześniej rozważany w Pradze i Krakowie, tj. fundację praską kolegium – jak pamiętamy dokument Waclawa nosił datę 20 lipca. Kilka miesięcy później Jadwiga wystawiła akt fundacyjny z datą 10 listopada. Równocześnie jesienią przybył ponownie do Krakowa mistrz Mateusz i ewidentnie nie tylko Jagielle, ale i królowej zależało już wówczas na tym, aby został dłużej. I wtedy zapewne nastąpił przełom w rozmowach dotyczących powołania wydziału teologicznego w Krakowie, choć sam Mateusz ostatecznie ze stolicy państwa wyjechał. Ważna jednak była widoczna od tego czasu premedytacja pary królewskiej, aby doprowadzić dzieło odnowienia uniwersytetu do końca. W rozmowach na ten temat uczestniczył z pewnością Piotr Wysz, który prawdopodobnie odegrał szczególną rolę, przekonując Jadwigę, by poniechała niepotrzebnego finansowania fundacji praskiej, co było widoczne już w 1398 r. Królowa zaczęła wówczas, zgodnie z obietnicą, realnie wspierać ze skarbu królewskiego krakowskich teologów; pomagał finansowo także biskup Wysz⁷². O znaczeniu biskupa krakowskiego w przekonaniu królowej do idei utworzenia wydziału teologicznego i reaktywacji całej uczelni w Krakowie świadczy wyraźnie mowa Franciszka z Brzegu wygłoszona po śmierci Wysza w 1414 r., w której zaznaczył, iż jedną z wielkich zasług biskupa było przekonanie królowej Jadwigi, aby namówiła króla na odnowienie uniwersytetu („ad cuius preces et motiva domina regina bone memorie plurimum mota monuit dominum regem ad prosequendum istam Universitatem [...]”)⁷³. Dodajmy, odnowienie, które wiele czerpało ze wzorców ustrojowych

⁷² Biblioteka Jagiellońska, rkps 226, k. 18v; M. Markowski, *Dzieje Wydziału Teologii...*, s. 53; por. K. Stopka, *Jagiellońska fundacja...*, s. 38. Obok Wysza dużą rolę w odnowieniu krakowskiego uniwersytetu odegrali uczeni Stanisław ze Skarbimierza i Mikołaj z Gorzkowa, zob. B. Wyrozumska, *Odnowienie Akademii Krakowskiej* [w:] *Święta Jadwiga Królowa. Dziedzictwo i zadania na trzecie tysiąclecie*, red. H. Kowalska, H. Byrska, A. Bednarz, Kraków 2002, s. 159–164.

⁷³ Z. Kozłowska-Budkowa, *Uniwersytet Jagielloński w dobie Grunwaldu*, „Prace Historyczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 1961, nr 2, s. 56; *eadem*, *Odnowienie jagiellońskie...*, s. 40.

praskich⁷⁴. Te namowy Wysza wspomniane przez Franciszka z Brzegu możemy zatem odnieść do ostatnich dwóch lat życia królowej, co pokrywałoby się z zaproponowaną przez autora chronologią interesujących nas wydarzeń. Dodajmy, że być może sprzyjającą okolicznością do realizacji tych planów był awans na biskupstwo poznańskie ambitnego kanclerza królowej, redaktora aktu fundacyjnego kolegium, czyli Wojciecha Jastrzębca w 1399 r.⁷⁵ Z pewnością smutnym impulsem przyspieszającym te działania była również śmierć królowej w tym samym roku i idąca za nią mobilizacja środowiska krakowskiego oraz samego króla, aby wypełnić jej ostatnią wolę, co zostało urzeczywistnione w 1400 r.

Fundacja Kolegium w Pradze natomiast, mimo braków finansowych, w ciągu następnych lat ostatecznie się zmaterializowała. Zadanie zorganizowania tej instytucji, zwanej też później Kolegium Królowej Jadwigi, wykonał na prośbę Szczekny (cysters zmarł w 1407 lub 1408 r.) i Nieprona znany nam mieszczanin praski Krzyż. Uczynił to zresztą w interesie nacji czeskiej i mistrzów obsługujących kaplicę Betlejemską. To Krzyż, prawdopodobnie jeszcze za życia Szczekny, ułożył statut kolegium⁷⁶. Otwarto je ostatecznie 29 kwietnia 1411 r. (pierwotnie był to dom wynajęty od cystersów przy kaplicy Marii Magdaleny zwany „Jeruzalem”, potem dom przy bursie czeskiej). Kolegium to jednak nie służyło Litwinom czy szerzej – mieszkańcom Wielkiego Księstwa Litewskiego, ale głównie Czechom (pomijamy tutaj przedstawione przez Celinę Zawodzińską szczegółowe dzieje tej fundacji)⁷⁷. W statucie spisany przez Krzyża z premedytacją pominięto główny cel wskazany przez Jadwigę – kształcenie Litwinów. Co znamienne, swoją pieczęć umieścił przy tym akcie nie kto inny tylko rektor kaplicy Betlejemskiej mistrz Jan Hus, co niektórzy badacze odczytywali jako szerszy plan zjednienia polskiego króla i polskiego dworu oraz polskich intelektualistów, w który wpisywał się także list Husa do Jagielly po zwycięstwie grunwaldzkim – choć równie dobrze

⁷⁴ K. Ożóg, *Utrum Universitatis Pragensis sit mater Universitatis Cracoviensis? Czyli o wzorcach korporacyjnych krakowskiej wszechnicy w XV wieku* [w:] *Wspólnoty małe i duże w społeczeństwach Czech i Polski w średniowieczu i w czasach nowożytnych*, red. W. Iwańczak, J. Smolucha, Kraków 2010, s. 59–81.

⁷⁵ G. Lichończak-Nurek, *Wojciech...*, s. 27–29.

⁷⁶ C. Zawodzińska, *Kolegium królowej Jadwigi...*, s. 23.

⁷⁷ *Ibidem*, s. 22–29.

mogła to być tylko oficjalna czynność urzędowa pozbawiona większych podtekstów⁷⁸.

Zmierzając do zakończenia naszych rozważań, odpowiedzmy jeszcze na pytanie: czy zachowały się jednak jakiegokolwiek ślady praskich studiów Litwinów w pierwszych latach po śmierci Jadwigi, co mogłoby świadczyć o choćby częściowej realizacji jej pierwotnych zamysłów dotyczących tej fundacji? Otóż tych śladów nie jest wiele. W pierwszych latach XV w. bakałarzami w Pradze zostali Maciej z Wilna oraz Krzysztof z Litwy⁷⁹. Ten drugi, bakałarz z 1401 r., jest bliżej nieznan, natomiast piszący się z Trok i Wilna wspomniany Maciej (prawdopodobnie zresztą pochodzenia niemieckiego, ale wychowany na Litwie i świetnie znający język litewski) szczególnie zapisał się w dziejach Kościoła litewskiego. Po uzyskaniu w 1404 r. *bakalaureatu artium*, w 1408 r., pod auspicjami Jana Husa zdobył magisterium. Jednak nie było mu dane skorzystać z fundacji Jadwigi – na studia teologiczne wyjechał do Włoch, był nawet rektorem w Sienie, a po latach został biskupem żmudzkiem, potem wileńskim⁸⁰.

Kim zatem byli ci, którzy najszybciej skorzystali z pośmiertnej już hojności Jadwigi w ufundowanym przez nią kolegium? Pierwszymi

⁷⁸ Archiwum Uniwersytetu Karola w Pradze, Lisiny I/61. Treść statutów kolegium zachowała się także w innych archiwach praskich: Narodowego Muzeum w Pradze, Perg-A343; Narodowego Archiwum w Pradze, fond Archiv pražského arcibiskupství I, B 2/12, ff. 4r–9v oraz Narodowej Biblioteki Czeskiej Republiki w Pradze, XXIII F 63, ff. 139r–158r; por. *Statuta et acta rectorum Universitatis Carolinae Pragensis 1360–1614*, ed. F. Šmahel, G. Silagi, Praha 2018, s. 301–309; *Monumenta Historica Universitatis Carolo-ferdinandae Pragensis*, t. II, pars 2, Pragae 1848, nr 41, 42, 60; C. Zawodzińska, *Kolegium królowej Jadwigi...*, s. 31–36; J. Garbacik, A. Strzelecka, *Uniwersytet Jagielloński wobec problemów husyckich...*, s. 19–20; zob. szerszej J. Mikulka, *Mistr Jan Hus a Polsko*, „Slovanské historické studie” 1957, t. 2, s. 105–174.

⁷⁹ *Monumenta Historica Universitatis Carolo-ferdinandae Pragensis*, t. I, Pragae 1830, s. 367, 382; t. II, Pragae 1834, s. 116; por. A. Karbowski, *Dzieje wychowania i szkół w Polsce*, t. 2..., s. 362.

⁸⁰ Por. K. Wójcik, *Kontakty intelektualne...*, s. 232; por. S.M. Kuczyński, hasło *Maciej* [w:] PSB, t. 19, Wrocław 1974, s. 10–12; J. Ochmański, *Biskupstwo wileńskie w średniowieczu*, Poznań 1972, s. 13–14; J. Wiesiołowski, *Episkopat polski XV w jako grupa społeczna* [w:] SPś, t. 4, Warszawa 1990, Aneks, s. 290–291; G. Błaszczyk, *Diecezja żmudzka od XV wieku do początku XVIII wieku. Ustrój*, Poznań 1993, s. 39–40; J. Fijałek, *Polonia apud Italos Scholastica Saeculum XV*, Fasc. I, Cracoviae 1900, s. 29–30, nr 6; W. Przyalgowski, *Żywoty biskupów wileńskich*, t. 1, Petersburg 1860, s. 41–50; J. Kurczewski, *Biskupstwo wileńskie, od założenia jego aż do dni obecnych, zawierające dzieje i prace biskupów i duchowieństwa diecezji wileńskiej oraz kościołów, klasztorów, szkół i zakładów dobroczynnych*, Wilno 1912, s. 27–28; T. Graff, *Episkopat monarchii jagiellońskiej...*, iuxta indicem.

kolegiatami zostali: magister sztuk Mikołaj ze Stojczyna; bakałarze: Hieronim z Wojkowic, Błażej z Właszyma, Bartłomiej z Litomierzyc, Piotr z Mladońovic, Jan z Baworowa, Mikołaj z Pielgrzymowa i Maciej z Pobieźowic; a także studenci: Jan z Właszyma, Jan zw. Cycero, Mikołaj z Pilzna i Hroch z Podweka⁸¹. Spośród tych dwunastu mieszkańców kolegium niektórzy zasłynęli w historii jako najbliżsi współpracownicy i zwolennicy nauki Jana Husa. Szczególnie trzy osoby zasłużyły się w dziejach ruchu husyckiego. Wśród nich był Piotr z Mladońovic, który został posłem delegacji Uniwersytetu Praskiego na soborze w Konstancji, jeden z umiłowanych uczniów Husa. Jan Hus 27 czerwca 1415 r., tuż przed śmiercią, nazwał go „najwierniejszym i najpewniejszym pocieszycielem”⁸². Kariera Piotra w Czechach była natomiast burzliwa – na stare lata został nawet rektorem uniwersytetu. Stał się też jednym ze zwolenników i współpracowników Jana Rokicany⁸³. Kolejny ze „stypendystów” Jadwigi, Mikołaj z Pielgrzymowa, Polak, został wybrany taboryckim biskupem, zwano go Mikołajem Biskupcem, z ramienia husytów posłował do Bazylei w 1432 r.⁸⁴ Z kolei Hroch z Podweku wraz z czterema innymi studentami nie podporządkował się nakazowi arcybiskupa praskiego w sprawie oddania do pałacu biskupiego ksiąg Wiklifa w celu ich spalania. Studenci ci wnieśli protest do papieża, ale ostatecznie zostali obłożeni ekskomuniką⁸⁵.

Fundacja praska Jadwigi w wielu aspektach nie spełniła zatem zakładanych pierwotnie celów, m.in. na skutek ograniczenia jej finansowania, a później śmierci fundatorki oraz zawirowań polityczno-religijnych w Czechach. Jej główny cel – przeznaczenie dla studentów z obszaru Wielkiego Księstwa Litewskiego – nie mógł być zrealizowany⁸⁶. Niemniej jednak, zarówno Długosz, Kromer, jak i litewski historyk Kojalowicz na wyrost podkreślali znaczenie aktu fundacji kolegium litewskiego dla mieszkańców Wielkiego Księstwa, dając do zrozumienia, że funkcjonuje ona

⁸¹ C. Zawodzińska, *Kolegium królowej Jadwigi...*, s. 25.

⁸² F. Palacký, *Documenta Mag. Joannis Hus*, Praga 1869, s. 143; C. Zawodzińska, *Kolegium królowej Jadwigi...*, s. 25.

⁸³ C. Zawodzińska, *Kolegium królowej Jadwigi...*, s. 25–26.

⁸⁴ *Ibidem*; *Ottův Slovník Naučný. Illustrovaná Encyklopedie Obecných Vědomostí*, t. 19, Praha 1902, s. 426–427.

⁸⁵ C. Zawodzińska, *Kolegium królowej Jadwigi...*, s. 25–26.

⁸⁶ V. Chaloupecký, *Karlova Universita v Praze*, Praha 1948, s. 76; por. J. Garbacik, *Królowa Jadwiga Andegaweńska. Rozważania w 600-lecie urodzin*, „Prace Historyczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 1976, nr 55, s. 39–40.

zgodnie z intencjami Jadwigi⁸⁷. Choć nie było to prawdą – mit ten pozostał i niejedyn współczesny badacz daje się na niego nabrać, bezrefleksyjnie akcentując rzekome realne znaczenie tej fundacji dla procesu kształcenia i chrystianizacji Litwinów.

Co istotne, również w pierwszych dziesięcioleciach funkcjonowania odnowionego uniwersytetu w Krakowie nie udało się wypromować ani jednego doktora teologii z Litwy, choć „akcentów” litewskich w księgach uniwersyteckich było z biegiem lat coraz więcej. W 1401 r. rektorem został krewny Jagielly, książę drohiczyński Jan Wajduta (wnuk Kiejstuta, pobierający prawdopodobnie wcześniej nauki w Pradze)⁸⁸, a w 1402 r. za rekturatu Mikołaja z Gorzkowa, późniejszego biskupa wileńskiego, zapisał się na wydział *artium* Marcin, kustosz katedry wileńskiej⁸⁹. W ciągu XV w., licząc od momentu zawarcia unii horodelskiej, ponad dwustu Litwinów studiowało w Krakowie, głównie na wydziale *artium*, współtworząc później grupę duchowieństwa kapitulnego, parafialnego, a nierzadko osiągając katedrę biskupią⁹⁰. O konieczności wykształcenia duchownych Litwinów pamiętano zresztą od pierwszych lat funkcjonowania uczelni. Już wystawiając akt odnowienia krakowskiego Studium Generalnego, Władysław Jagiełło pamiętał o misji chrystianizacji Litwy, w którą wpisywała się działalność uniwersytetu⁹¹. Również w dokumentach monarszych uposażających profesorów odnowionej

⁸⁷ Zobacz na ten temat np. T. Graff, *Czy istniał kult św. Jadwigi...*, s. 78–103.

⁸⁸ *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1400–1508*, t. 1, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jurek, I. Skierska, współpr. R. Grzesik, Kraków 2004, s. 46–47; J. Fijałek, *Wnuk Kiejstuta, Jan książę drohiczyński, kustosz i kanonik krakowski i sandomierski, drugi rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego*, KH 1914, t. 28, nr 2, s. 181–197; A. Pechta, *Jan Wajduta Butawtowicz – zapomniany książę litewski w oświeceniu historiografii polskiej*, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne” 2003, t. 5, s. 357–370; J. Nikodem, *Czechy wobec państw Władysława Jagielly do 1419 roku...*, s. 573; H. Barycz, *Alma Mater Jagiellonica. Studia i szkice z przeszłości Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Kraków 1958, s. 55.

⁸⁹ *Metryka Uniwersytetu Krakowskiego...*, s. 50 [02/088].

⁹⁰ W. Urban, *Wpływ Uniwersytetu Krakowskiego na Litwę w XV w.*, „Saeculum Christianum: pismo historyczne” 1996, t. 3, nr 1, s. 85–90; J. Fijałek, *Kościół rzymskokatolicki na Litwie. Uchrześcijanienie...*, s. 69, 83, 110, 120–192; V. Birziska, *Lietuvos studentai užsienio universitetuose XIV–XVIIIa.*, Chicago 1987, s. 165–168.

⁹¹ *Codex diplomaticus Universitatis studii generalis Cracoviensis*, t. 1..., nr 16; J. Sondel, *Przywileje fundacyjne Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz przywilej nadania szlachectwa jego profesorom (z historyczno-prawnym komentarzem)*, Kraków 2015, s. 148–149.

wszechnicy pobrzmiwała ta sama nuta. Król, przeznaczając prebendy w kleparskiej kolegiacie św. Floriana, głównie dla teologów, między innymi wyraźnie podkreślał troskę o umocnienie wiary wśród litewskich neofitów przy pomocy krakowskich uczonych⁹². W 1410 r. teolog Jan Isner w swoim testamencie uposażył dwóch ubogich studentów Litwinów lub Rusinów⁹³. Ze względów oczywistych dzieło chrystianizacji Litwy początkowo brali na swe barki głównie księża polscy. Z upływem lat szeregi duchowieństwa litewskiego zasilali jednak mieszkańcy Wielkiego Księstwa Litewskiego, wykształceni w wileńskiej szkole przykatedralnej (poświadczonej źródłowo, znamienne, już w 1397 r.) i właśnie liczni studenci oraz mistrzowie Uniwersytetu Krakowskiego.

Podsumowując, należy stwierdzić, że plany Jadwigi dotyczące powołania kolegium litewskiego w Pradze nie zostały ostatecznie zrealizowane zgodnie z pierwotnymi założeniami. Fundacja ta wobec wielu niejasnych okoliczności skazuje historyka na wiele domysłów i tak już pewnie pozostanie, jeśli nie pojawią się w przyszłości nowe źródła dotyczące przyczyn i okoliczności jej zaistnienia. Nie ulega jednak wątpliwości, że choć została uczyniona w pięknych intencjach, była działaniem chybionym. Dodajmy, działaniem niepotrzebnie marnującym finanse, które mogły aktywnie wspomóc wcześniejszą reaktywację uczelni w Krakowie. Decyzja Jadwigi o powołaniu do życia kolegium dla Litwinów w Pradze mogła nawet zablokować otwarcie w stolicy Królestwa Polskiego wszechnicy wraz z wydziałem teologicznym. Rychła rezygnacja z dalszego wsparcia finansowego dla praskiej fundacji w dużej mierze rekompensowała jednak szlachetny błąd, którym była ta inicjatywa. Równoczesne energiczne wsparcie przez Jadwigę i jej męża reaktywacji uniwersytetu w Krakowie przyniosło szczęśliwie trwałe owoce, również dla Wielkiego Księstwa Litewskiego.

⁹² *Codex diplomaticus Universitatis studii generalis Cracoviensis*, t. 1..., nr 21, 31, 76; por. K. Ożóg, *Okoliczności nadania kleparskiej kustodii św. Floriana Uniwersytetowi Krakowskiemu przez Władysława Jagiełłę* [w:] *Ecclesia Regnum Fontes. Studia z dziejów średniowiecza*, Warszawa 2014, s. 78–86.

⁹³ *Codex diplomaticus Universitatis studii generalis Cracoviensis*, t. 1..., nr 45; szerzej zob. K. Ożóg, *U źródeł wiedzy...*, s. 57–77; K. Wójcik, *Kontakty intelektualne...*, s. 231–240.

Bibliografia

Źródła archiwalne

- Archiwum Uniwersytetu Karola w Pradze, Lisiny I/43–I/44, I/61.
Biblioteka Jagiellońska, rkps 226, 2192.
Narodowe Archiwum w Pradze, fond Archiv pražského arcibiskupství, I, B 2/12.
Narodowe Muzeum w Pradze, Perg-A343.
Narodowe Biblioteka Czeskiej Republiki w Pradze, XXIII F 63.

Źródła drukowane

- Bonifacy IX, *Bulla erygująca wydział teologii w Krakowie*, „Analecta Cracoviensia” 1977, vol. 9, s. 8.
Chmielowska B., *Przywilej fundacyjny Kolegium królowej Jadwigi przy Uniwersytecie Karola w Pradze* [w:] *Dzieło Jadwigi i Jagiełły. W sześćsetlecie chrztu Litwy i jej związków z Polską*, oprac. W. Biliński, Warszawa 1989, s. 274–279.
Fijałek J., *Polonia apud Italos Scholastica Saeculum XV*, Fasc. I, Cracoviae 1900, s. 29–30, nr 6.
Höfler K., *Geschichtsschreiber der Husitischen Bewegung in Böhmen*, Th. 2, Wien 1865 („Fontes Rerum Austriacarum”, Bd. 6).
Jana Długosza Roczniki, czyli Kroniki sławnego Królestwa Polskiego, ks. 10: 1370–1405, Warszawa 2009.
Ioannis Dlugossii Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae, lib. 10: 1370–1405, ed. S. Gawęda et al., Varsaviae 1985, s. 222.
Ioannis Dlugossii Vitae Episcoporum Poloniae, ed. I. Polkowski, Ź. Pauli [w:] *Opera Omnia*, t. 1, Cracoviae 1887, s. 337–549.
Metryka Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1400–1508, t. 1, wyd. A. Gašiorowski, T. Jurek, I. Skierska, współpr. R. Grzesik, Kraków 2004.
Monumenta Historica Universitatis Carolo-Ferdinandae Pragensis, t. I–II, Praeae 1830–1848.
Palacký F., *Documenta Mag. Joannis Hus*, Praeae 1869.
Prima verba. Krakowskie mowy uniwersyteckie, red. E. Jung-Palczewska, Łódź 2000.
Statuta et acta rectorum Universitatis Carolinae Pragensis 1360–1614, ed. F. Šmahel, G. Silagi, Praha 2018, s. 301–309.
University of Cracow – Documents Concerning its Origins, Introduction L. Koczy, Dundee 1966, nr VIII, s. 47–50.

Literatura przedmiotu

- Bar P., *A Tortuous Path to Reconciliation and Justice: Sigismund of Luxembourg as Arbiter in the Dispute between the Teutonic Knights and Poland (1412–1420)*, „Journal of East Central European Studies” 2017, vol. 66, no. 1, s. 3–40.
- Bar P., *Diplomacie, právo a propaganda v pozdním středověku. Polsko-litevská unie a Řád německých rytířů na kostnickém koncilu (1414–1418)*, Brno 2017.
- Barycz H., *Alma Mater Jagiellonica. Studia i szkice z przeszłości Uniwersytetu Jagiellońskiego*, Krakow 1958, s. 55.
- Barycz H., *Dziejowe związki Polski z Uniwersytem Karola w Pradze*, „Przegląd Zachodni” 1948, nr 3, s. 267–269.
- Bílek J., *Václav IV. Nešťastný syn slavného otce*, Líbeznice 2019.
- Birziska V., *Lietuvos studentai užsienio universitetuose XIV–XVIIIa.*, Chicago 1987.
- Błaszczyk G., *Diecezja żmudzka od XV wieku do początku XVIII wieku. Ustrój*, Poznań 1993.
- Chaloupecký V., *Karlova Universita v Praze*, Praha 1948.
- Długosz T., *Królowa Jadwiga: c.d.: Fundacje Królowej Jadwigi*, „Studia Theologica Varsaviensia” 1965, t. 3, nr 2, s. 503–571.
- Drabina J., *Papiestwo–Polska w latach 1384–1434*, Kraków 2003.
- Fijałek J., *Kościół rzymskokatolicki na Litwie [w:] Chrystianizacja Litwy*, red. J. Kłoczowski, Kraków 1987, s. 129–318.
- Fijałek J., *Kościół rzymsko-katolicki na Litwie. Uchrześcijanienie Litwy przez Polskę i zachowanie w niej języka ludu po koniec Rzeczypospolitej [w:] Polska i Litwa w dziejowym stosunku*, wstęp W. Baranowski, Warszawa–Lublin–Łódź–Kraków 1914, s. 39–333.
- Fijałek J., *Wnuk Kiejstuta, Jan książę drohiczyński, kustosz i kanonik krakowski i sandomierski, drugi rektor Uniwersytetu Jagiellońskiego*, „Kwartalnik Historyczny” 1914, t. 28, s. 181–197.
- Garbacik J., *Królowa Jadwiga Andegaweńska. Rozważania w 600-lecie urodzin*, „Prace Historyczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 1976, nr 55, s. 29–43.
- Garbacik J., Strzelecka A., *Uniwersytet Jagielloński wobec problemów husyckich w XV w.*, „Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis” 1964, t. 5, fasc. 1–2, s. 7–52.
- Gębarowicz M., *Psalterz floriański i jego geneza*, Wrocław 1965.
- Gidaszewski T., *Andrzej Łaskarz z Gosławic herbu Godziemba. Pomiedzy Gosławicami, Poznaniem a Rzymem [w:] Andrzej Łaskarz, dyplomata, duchowny 1362–1426*, Konin 2015, s. 17–40.

- Girgensohn P., *Die Inkorporationspolitik des Deutschen Ordens in Livland 1378–1397*, „Mitteilungen aus dem Gebiete der Geschichte Liv-, Est – und Kurlands” 1907, Bd. 20, H. 1, s. 1–86.
- Goll J., *König Sigismund und Polen 1420–1436*, „Mitteilungen des Instituts für Österreichische Geschichtsforschung” 1895, Bd. 16, s. 222–275.
- Grabski A.F., *Polska w opiniach Europy Zachodniej XIV–XV w.*, Warszawa 1968.
- Graff T., *Czy istniał kult św. Jadwigi królowej na Litwie w dobie nowożytnej?* [w:] *Św. Jadwiga Królowa a chrystianizacja Litwy*, red. H. Byrska, J. Dziasek, Kraków 2010, s. 81–82;
- Graff T., *Episkopat monarchii jagiellońskiej w dobie soborów powszechnych XV wieku*, Kraków 2008.
- Graff T., *Osobowość Jadwigi Andegaweńskiej w świetle kontaktów Polski ze Stolicą Apostolską w okresie schizmy zachodniej w latach 1388/9–1399* [w:] *Świat kobiet w Czechach i w Polsce w średniowieczu i w epoce nowożytnej*, red. W. Iwańczak, A. Januszek-Sieradzka, J. Smolucha, Kraków 2018, s. 537–556.
- Graff T., *Rex iniustus? – Z dziejów polityki kościelnej Władysława Jagiełły na przykładzie zmian na stolicach biskupich w Krakowie i Poznaniu w 1412 roku* [w:] *Sprawiedliwość–Tradycja–Współczesność*, red. P. Nowakowski, J. Smolucha, W. Szymborski, Kraków 2006, s. 23–36.
- Graff T., *Servants of the devil or protectors of Christianity and apostles among pagans? Shaping the image of Poland and Poles in the context of steps taken by Wladyslaw II Jagiello’s diplomacy against ‘Satira’ by John Falkenberg*, „Folia Historica Cracoviensia” 2017, t. 23, z. 1, s. 143–176.
- Graff T., *Sobór w Konstancji wobec monarchii polsko-litewskiej*, „Prace Historyczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 2014, nr 2, s. 509–526.
- Halecki O., *Jadwiga Andegaweńska*, Kraków 2000.
- Holá M., *Studentské koleje pražské univerzity v pozdním středověku a ranem novověku. Dějiny – správa – úřední písemnosti (do roku 1622)*, Praha 2017, s. 93–104, 17–134, 185–188.
- Jan Sartoris [w:] *Słownik polskich teologów katolickich*, t. 2, Warszawa, 1982, s. 131.
- Karbowiak A., *Dzieje wychowania i szkół w Polsce*, t. 2: *Wieki średnie, część druga. Od 1364 do 1432 roku*, Petersburg 1903.

- Kielar P., *Studia nad kulturą szkolną i intelektualną dominikanów prowincji polskiej w średniowieczu* [w:] *Studia nad historią dominikanów w Polsce 1222–1972*, red. J. Kłoczowski, t. 1, Warszawa 1975, s. 271–517.
- Knoll P.W., *Jadwiga and Education*, „The Polish Review” 1999, vol. 44, no. 44, no. 4, s. 149–432.
- Korczak L., *Chryścianizowanie Litwy za panowania Władysława Jagiełły* [w:] *Św. Jadwiga Królowa a chrystianizacja Litwy*, red. H. Byrska, J. Dziasek, Kraków 2010, s. 46–54.
- Kowalczyk M., *Krakowskie mowy uniwersyteckie z pierwszej połowy XV wieku*, Wrocław 1970.
- Kowalczyk M., *Odnowienie Uniwersytetu Krakowskiego w świetle mów Bartłomieja z Jasta*, „Małopolskie Studia Historyczne” 1963, t. 6, z. 3–4, s. 23–42.
- Kowalczyk M., *Wypominki Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1431/1432, 1453 i 1458*, „Studia Warmińskie” 1972, t. 9, s. 523–534.
- Kozłowska-Budkowa Z., *Odnowienie jagiellońskie Uniwersytetu Krakowskiego (1390–1414)* [w:] *Dzieje Uniwersytetu Jagiellońskiego w latach 1364–1764*, t. 1, red. K. Lepszy, Kraków 1964, s. 37–89.
- Kozłowska-Budkowa Z., *Uniwersytet Jagielloński w dobie Grunwaldu*, „Prace Historyczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego” 1961, nr 8, s. 55–71.
- Krawiec A., *Uwagi o intelektualnym i religijnym horyzoncie Jadwigi Andegaweńskiej* [w:] *Studia z historii średniowiecznej Europy Środkowo-Wschodniej*, t. 2, red. J. Tyszkiewicz, Warszawa 2007, s. 167–181.
- Krzyżaniakowa J., *Profesorowie krakowscy na uniwersytecie w Pradze – ich mistrzowie i koledzy* [w:] *Cracovia–Polonia–Europa. Studia z dziejów średniowiecza ofiarowane Jerzemu Wyrozumskiemu w sześćdziesiątą piątą rocznicę urodzin i czterdziestolecie pracy naukowej*, Kraków 1995, s. 505–527.
- Krzyżaniakowa J., *Związki Uniwersytetu Praskiego z Uniwersyte-tem Krakowskim w drugiej połowie XIV wieku*, „Acta Universitatis Carolinae – Historia Universitatis Carolinae Pragensis” 1964, vol. 5, fasc. 1–2, s. 53–134.
- Krzyżaniakowa J., Ochmański J., *Władysław II Jagiełło*, Wrocław 1990.
- Kuczyński S.M., *Maciej* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 19, Wrocław 1974, s. 10–12.

- Kurczewski J., *Biskupstwo wileńskie, od założenia jego aż do dni obecnych, zawierające dzieje i prace biskupów i duchowieństwa diecezji wileńskiej oraz kościołów, klasztorów, szkół i zakładów dobroczynnych*, Wilno 1912.
- Lichończak-Nurek G., *Wojciech herbu Jastrzębiec. Arcybiskup i mąż stanu (ok. 1362–1436)*, Kraków 1996.
- Malinowski M., *Kollegium dla Litwinów w Pradze. Zakład królowej Jadwigi* [w:] *Dzieje dobroczynności krajowej i zagranicznej*, t. 1, Wilno 1823, s. 384–388.
- Markowski M., *Dzieje Wydziału Teologii Uniwersytetu Krakowskiego w latach 1397–1525*, Kraków 1996.
- Markowski M., *Jagiellońska fundacja Wydziału Teologicznego w Krakowie*, „*Analecta Cracoviensia*” 1989–1990, vol. 21–22, s. 421–446.
- Markowski M., *Święta Jadwiga Królowa a Uniwersytet Krakowski*, „*Studia Warmińskie*” 1998, t. 35, s. 47–60.
- Mikulka J., *Mistr Jan Hus a Polsko*, „*Słowanské historické studie*” 1957, t. 2, s. 105–174.
- Morawski K., *Historia Uniwersytetu Jagiellońskiego*, t. 1, Kraków 1900.
- Muczkowski J., *Wiadomość o założeniu Uniwersytetu i Kolegium Władysławowsko-Nowodworskiego w Krakowie*, Kraków 1851.
- Nikodem J., *Czechy wobec państw Władysława Jagiełły do 1419 roku. Zarys problemu*, „*Prace Historyczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego*” 2014, nr 2, s. 555–582.
- Nikodem J., *Jadwiga, król Polski*, Wrocław 2009.
- Nikodem J., *Witold. Wielki książę litewski (1354 lub 1355–27 października 1430)*, Kraków 2013.
- Nowak Z.H., *Polityka północna Zygmunta Luksemburskiego do roku 1411*, Toruń 1964.
- Ochmański J., *Biskupstwo wileńskie w średniowieczu*, Poznań 1972.
- Ottův Slovník Naučný. Illustrovaná Encyklopedie Obecných Vědomostí*, t. 19, Praha 1902.
- Ożóg K., *Kościół krakowski wobec wielkiej schizmy zachodniej i ruchu soborowego u schyłku XIV i w pierwszej połowie XV wieku* [w:] *Kościół krakowski w życiu państwa i narodu polskiego*, red. A. Pankowicz, Kraków 2002, s. 21–60.
- Ożóg K., *Kurozwęccy a spór o biskupstwo krakowskie w roku 1392*, „*Prace Historyczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego*” 1997, nr 123, s. 57–74.
- Ożóg K., *Maffiolus Lampugnani nominat na biskupstwo krakowskie, biskup płocki: meandry kariery kurialisty rzymskiego*

- w okresie schizmy zachodniej, „Roczniki Humanistyczne” 2000, z. 2, s. 345–367.
- Ożóg K., *Okoliczności nadania kleparskiej kustodii św. Floriana Uniwersytetowi Krakowskiemu przez Władysława Jagiełłę* [w:] *Ecclesia Regnum Fontes. Studia z dziejów średniowiecza*, Warszawa 2014, s. 78–86.
- Ożóg K., *Spór o biskupstwo krakowskie w roku 1392 na tle stosunków Polski z papieżem u schyłku XIV wieku*, „Kwartalnik Historyczny” 1997, t. 104, nr 1, s. 3–19.
- Ożóg K., *Święta Jadwiga wobec problemów chrystianizacyjnych w Europie u schyłku XIV wieku* [w:] *Święta Jadwiga Królowa patronką Europy*, Kraków 1998, s. 61–82.
- Ożóg K., *U źródeł wiedzy. Studenci z Litwy w Uniwersytecie Krakowskim w XV i na początku XVI wieku* [w:] *Św. Jadwiga Królowa a chrystianizacja Litwy*, red. H. Byrska, J. Dziasek, Kraków 2010, s. 61–62.
- Ożóg K., *Uczeni w monarchii Jadwigi Andegaweńskiej i Władysława Jagiełły (1384–1434)*, Kraków 2004.
- Ożóg K., *Udział Andrzeja Łaskarzyca w sprawach i sporach polsko-krzyżackich do soboru w Konstancji* [w:] *Polska i jej sąsiedzi w późnym średniowieczu*, red. K. Ożóg, Z. Szczur, Kraków 2000, s. 159–186.
- Ożóg K., *Utrum Universitatis Pragensis sit mater Universitatis Cracoviensis? Czyli o wzorcach korporacyjnych krakowskiej wszechnicy w XV wieku* [w:] *Wspólnoty małe i duże w społeczeństwach Czech i Polski w średniowieczu i w czasach nowożytnych*, red. W. Iwańczak, J. Smołucha, Kraków 2010, s. 59–81.
- Pechta A., *Jan Wajduta Butawtowicz – zapomniany książę litewski w oświeceniu historiografii polskiej*, „Piotrkowskie Zeszyty Historyczne” 2003, t. 5, s. 357–370.
- Perzanowski Z., *Kanonik krakowski ks. Jan Długosz o królowej Jadwidze*, „Analecta Cracoviensia” 1980, vol. 12, s. 193–267.
- Pietrzyk Z., Tatarzyński R., *Idea Uniwersytetu: Królowa Jadwiga i Stanisław ze Skarbimierza* [w:] *Św. Jadwiga Królowa. Abyśmy byli godni tego dziedzictwa*, red. H. Byrska, A. Bednarz, Kraków 2006, s. 29–47.
- Prochaska A., *Spór o mitrę i pastorał w Rydze 1395–1397*, „Kwartalnik Historyczny” 1895, t. 9, nr 4, s. 621–647.
- Prochaska A., *Wyrok wrocławski*, „Przegląd Historyczny” 1909, t. 8, s. 49–62, 154–166, 269–283.
- Przyałgowski W., *Żywoty biskupów wileńskich*, t. 1, Petersburg 1860.
- Przybyszewski B., *Błogosławiona Jadwiga Królowa zdobna w cnoty*, Kraków 1996.

- Rutkowska G., *Itinerarium królowej Jadwigi 1384–1399* [w:] *Dzieło Jadwigi i Jagiełły*, red. W. Biliński, Warszawa 1989, s. 204–225.
- Rutkowska G., *Urzędnicy królowej Jadwigi Andegaweńskiej. Spis* [w:] *Nihil superfluum esse. Prace z dziejów średniowiecza ofiarowane Profesor Jadwidze Krzyżaniakowej*, red. J. Strzelczyk, J. Dobosz, Poznań 2000, s. 367–391.
- Seńko W., *Piotr Wysz z Radolina i jego dzieło „Speculum aureum”*, Warszawa 1996.
- Simiński R., *Der Konflikt zwischen den Herzögen von Pommern-Stettin und dem Deutschen Orden in Preußen um die Besetzung des Erzbistums Riga in den Jahren 1394–1403 im Lichte neuester Studien*, „*Studia Maritima*” 2019, vol. 32, s. 127–161.
- Sondel J., *Przywileje fundacyjne Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz przywilej nadania szlachectwa jego profesorom (z historyczno-prawnym komentarzem)*, Kraków 2015.
- Sperka J., *Wojciech Jastrzębiec – faworyt króla Władysława Jagiełły* [w:] *Wojciech Jastrzębiec – w służbie monarchii i Kościoła*, red. B. Czwojdrak, F. Kiryk, J. Sperka, Katowice 2018, s. 23.
- Stopka K., *Jadwiga a kultura polska pod koniec XIV w.* [w:] *Śladami świętej królowej Jadwigi i jej epoki*, red. T. Graff, Kraków 2013, s. 55–66.
- Stopka K., *Jagiellońska fundacja Uniwersytetu Krakowskiego*, „*Rocznik Krakowski*” 2003, t. 69, s. 35–46.
- Strzelecka A., *Jadwiga Andegaweńska Anjou (1374–1399)* [w:] *Polski słownik biograficzny*, t. 10, Wrocław 1962, s. 291–297.
- Strzelecka A., *Z biografii królowej Jadwigi*, „*Analecta Cracoviensia*” 1975, vol. 7, s. 91–106.
- Svatoš M., *Litevská kolej pražské univerzity (1397–1622)* [w:] *Praha–Vilnius. Sborník prací k. 400. Výročí založení univerzity ve Vilniusu*, ed. J. Petr, L. Řeháček, Praha 1981, s. 19–25.
- Szymborski W., *Pamięć o św. Jadwidze w Uniwersytecie Jagiellońskim*, „*Nasza Przeszłość*” 2017, t. 127, s. 161–184.
- Tomczak R.T., *Kontakty edukacyjne Polaków z Uniwersytetem Praskim w okresie średniowiecza. Studium prozopograficzne*, Poznań 2020.
- Urban W., *Wpływ Uniwersytetu Krakowskiego na Litwę w XV w.*, „*Saeculum Christianum: Pismo Historyczne*” 1996, t. 3, nr 1, s. 85–90.
- Wiesiołowski J., *Episkopat polski XV w. jako grupa społeczna* [w:] *Społeczeństwo Polski średniowiecznej*, t. 4, Aneks, Warszawa 1990, s. 236–295.
- Wolny J., Zawadzki R.M., *Królowa Jadwiga w tradycji kaznodziej-skiej XV wieku*, „*Analecta Cracoviensia*” 1975, vol. 7, s. 50–73.

- Wójcik K., *Kontakty intelektualne z Litwą. Litwini na Uniwersytecie Krakowskim* [w:] *Chrzest Litwy. Geneza. Przebieg. Konsekwencje*, red. M.T. Zahajkiewicz, Lublin 1990, s. 231–240.
- Wyrozumska B., *Odnowienie Akademii Krakowskiej* [w:] *Święta Jadwiga Królowa. Dziedzictwo i zadania na trzecie tysiąclecie*, red. H. Kowalska, H. Byrska, A. Bednarz, Kraków 2002, s. 159–164.
- Wyrozumska B., *Święta Jadwiga Królowa a Uniwersytet Krakowski* [w:] *Święta Jadwiga Królowa. Dziedzictwo i zadania na trzecie tysiąclecie*, Kraków 2002, s. 145–154.
- Wyrozumski J., *Królowa Jadwiga między epoką piastowską i jagiellońską*, Kraków 1997.
- Zawadzki R.M., *Królowa Jadwiga* [w:] *Chrzest Litwy. Geneza. Przebieg. Konsekwencje*, red. M.T. Zahajkiewicz, Lublin 1990, s. 109–135.
- Zawadzki R.M., *Fundacje i darowizny kościelne królowej Jadwigi*, „*Analecta Cracoviensia*” 1995, vol. 27, s. 679–700.
- Zawodzińska C., *Kolegium królowej Jadwigi przy Uniwersytecie Karola w Pradze i jego pierwszy statut*, „*Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego. Prace Historyczne*” 1962, nr 9, s. 19–32.

Abstract

Prague or Kraków? The Dilemmas of Jadwiga Andegaweńska Concerning the Education of Lithuanian Theologians

The author analyzes the sources and accounts of historiography relating to the two-track actions of Queen Jadwiga Andegaweńska that aimed to open a faculty of theology in Kraków and to reactivate the college founded by Casimir the Great and, at the same time, to found a College for Lithuanians in Prague at the local university. An analysis of the circumstances attendant on the establishment of the Prague foundation in cooperation with the Czech King Vaclav IV suggests that this decision, although noble, was damaging for the idea of a renewal of the university in Kraków. However, Jadwiga's abandonment of further financing of the Lithuanian College and then the Queen's death contributed to the implementation of the idea by King Władysław Jagiełło in 1400. The Queen Jadwiga College in Prague was not, however, in practice, in accordance with her intentions, designated for Lithuanians but mainly served Czechs; nonetheless, from Długosz's time to today, the myth is current of its supposedly considerable influence on the education and Christianization of the inhabitants of the Grand Duchy of Lithuania.